

Igor Kusin

AUTOBIOGRAFIJE S BLASKETA

Dva su osnovna cilja pred ovim tekstom. Prvi je od njih, lakši i kratkoročniji, upoznati ovdašnju publiku s interesantnim književnim fenomenom iz prve polovine dvadesetoga stoljeća. Taj je cilj donekle ostvaren i samim objavljivanjem ovoga članka. Drugi je pak cilj, za koji nije sigurno hoće li uopće i kada biti dostignutim, izdavanje prijevoda barem tri osnovna djela iz ove inače relativno bogate biblioteke.

Uz sam tekst i popis naslova kojima sam se sam služio tijekom pisanja, na kraju prilažem i popis ostalih tekstova vezanih uz književni fenomen otočja Blasket, a koji sam našao na internetu. Ujedno dajem i popis nekoliko internet-stranica koje se bave ovim otočjem i njegovom književnom tradicijom.

OTOČJE BLASKET

Na jugozapadu se irskoga otoka, južno od ušća rijeke An tSionnainn,¹ u more proteže niz poluotoka. Najsjeverniji od njih (kao i svi lokaliteti u Irskoj) ima barem dva imena. Jedno je od njih Corca Dhuibhne,² što su Englezi preobrazili u Corkaguiny. No na engleskom se jeziku na dotični poluotok najčešće upućuje kao na Dingle Peninsula, prema najvećem gradu na njemu imenom An Daingean.³ Zapadno se od toga gradića prostire *gaeltacht*,⁴ područje u kojem je irski ne samo živi, već i *de facto* prvi jezik svake komunikacije (na području je čitave države to samo *de iure*); područje u kojem se irski jezik sačuvao kao materinski (uglavnom dvojezičnoga) stanovništva.

U Irskoj postoji tek nekolicina takvih *gaeltachta*, što je posljedica političkih i gospodarskih pritisaka koje su engleski osvajači primjenjivali na irski narod uz suradnju strašne gladi uzrokovane nekim uzastopnim propalim urodima krumpira sredinom XIX. st., zbog koje su mnogi Iraci, a među njima i mnogi izvorni govornici irskoga napustili svoju domovinu i otisnuli se preko Atlantika. Danas se irskim jezikom kao materinskim u Irskoj služi relativno mali dio pučanstva. *Gaeltachti* su uglavnom raspoređeni uz zapadnu obalu otoka. Ta su područja međusobno razdvojena, te su se u njima razvili različiti dijalekti irskoga jezika.⁵ Ulsterski se dijalekt govori u grofoviji Dún na nGall.⁶ (Odmah treba napomenuti da se pojam Ulster⁷ ne podudara s dijelom Irske pod upravom Ujedinjenoga kraljevstva, već su tri od šest grofovija jednog od nekadašnjih kraljevstava Irske uključeni u irsku državu. Jedna je od tih grofovija i Dún na nGall.) Od ostala se tri tradicionalna kraljevstva Irske (nekadašnje je peto kraljevstvo An Mhí,⁸ koje se nalazilo na sredini otoka, danas podijeljeno u dvije leinsterske grofovije: An Mhí i An Iarmhí⁹) jedino u

¹ Ir. "Stara", možda se radi o personificiranome riječnom božanstvu. Eng. Shannon. V. *Room*, str. 113.

² Ir. "potomci Dhuibhne", unuka legendarnog irskog visokog kralja Conairea Mára. V. *Room*, str. 42.

³ Ir. "utvrda", puno ime grada glasi Daingean Uí Chúise "utvrda potomaka Chúise". V. *Room*, str. 46.

⁴ Doslovno značenje "irstvo", "irština" ("Irishry"). V. *Ó Donnail*, str. 601.

⁵ Interesantno je pri tome da svi danas postojeći dijalekti irskoga ukazuju na zajedničko porijeklo od istoga prajezika. Vjerojatno je u pitanju bila neka vrsta irske *koivη*.

⁶ Ir. "tvrđava stranaca", naime Danaca (Vikinga) koji su u X. st. došli u posjed tamošnje primitivne tvrđave. Eng. Donegal. V. *Room*, str. 47. (Akut na samoglasu označava duljinu, a ne naglasak.)

⁷ Ir. Ulaidh, staro ime plemena koje je živjelo u tim krajevima. Engleska je varijanta imena vjerojatno nastala od imena plemena uz dodane staronordijski genitivni nastavak -s i irsku riječ *tír* "područje, zemlja" (*Ulaidh-s tír*). Postoji nordijski zapis imena *Uladztír*. V. *Room*, str. 124.

⁸ Ir. "srednje (mjesto)", stir. Mide. Eng. Meath. V. *Room*, str. 90.

⁹ Ir. "zapadni Mí". Engl. Westmeath. V. *Room*, str. 126.

istočnoj petini Laighin¹⁰ irski jezik uopće nije sačuvao. Razloge tome možemo potražiti u alternativni koju je Ircima ponudio Oliver Cromwell (1599.-1658.), kad je sredinom XVII. st. odlučio pokoriti Zeleni otok za engleske potrebe.¹¹ Njegov je bojni poklič glasio „*To hell or Connaught!*”, te je njime ovaj veliki borac za demokraciju i slobodu ponudio Ircima da bez prisile samostalno izaberu kuda bi radije željeli otići. Upravo je u navedenoj petini Irske zapadno od rijeke An tSionnainn, Connachtu,¹² u grofoviji Gailimh¹³ *gaeltacht* Conamara¹⁴ s najvećim brojem govornika irskog jezika, a dijalektom Conamare govore i stanovnici otoka Árainn,¹⁵ koji je postao poznatim zahvaljujući filmu **MAN OF ARAN / ČOVJEK S ARANA (1934.) Roberta J. Flahertyja**. Danas se o izgovoru te, conamarske jezične inačice često razmišlja kao o standardnome, iako pravoga kodificiranog ortoepskog standarda irskog jezika ni dan-danas nema. U južnom su se kraljevstvu An Mhuma¹⁶ razvila dva dijalekta: zapadnomunsterski na zapadu grofovija Ciarraí¹⁷ i Corcaigh,¹⁸ te istočnomunsterski u grofoviji Port Láirge.¹⁹

Gaeltacht se na krajnjem zapadu poluotoka Corca Dhuibhne po brojnosti autohtonih govornika irskoga ne može uspoređivati s Conamarom, a i prostire se na znatno manjem komadiću kopna zapadno od grada An Daingean, te se sastoji od svega dvije župe: Baile an Fheirtéaraigh (ili Baile ‘n Fhírtéaraigh)²⁰ i Dún Chaoin.²¹ Unatoč je majušnosti danas on jedan od kulturno najjačih *gaeltachta* u Irskoj. Ne samo da u njemu djeluje Oidhreacht Chorca Dhuibhne,²² organizacija koja se brine da tradicionalna irska kultura ne propadne (organizirajući između ostaloga ljetne tečajeve irskog jezika i tradicije), već se u samom mjestu Baile an Fheirtéaraigh²³ nalazi i ljetni *college* irskog jezika za školarce iz svih krajeva Irske. Nasuprot su krajnjeg zapada poluotoka Corca Dhuibhne, ujedno i najzapadnije točke irskoga kopna,²⁴ rta Ceann an Dúin Mhóir,²⁵ po moru porazbacani otoci na Blascaodaí.²⁶ Otočje se sastoji od šest većih otoka i cijelog niza manjih otoka,

¹⁰ Staro ime irskoga plemena. Eng. Leinster. V. bilj. 6 i **Room**, str. 83.

¹¹ Pokorio ga je 1649. g.

¹² Staro plemensko ime. Eng. se nekad češće pisalo Connaught, iako se danas mnogi priklanjaju izvornoj ortografiji. V. **Room**, str. 40.

¹³ Ir. “*kamenita (rijeka)*”. Eng. Galway. V. **Room**, str. 59.

¹⁴ Ir. “*obalno područje potomaka Conmacovih*” Conmac bijaše sinom ulsterskoga ratnika Fergusa mac Róicha (eng. Fergusa Mac Roya). Ima i mišljenja da je ime izvedeno iz Cuain na Mara “*morske luke*”. Eng. Connemara. V. **Room**, str. 41.

¹⁵ Irsko ime vjerojatno potječe od riječi *ára*, dativ *árainn* u prvotnome značenju “*bubreg*”, a ovdje “*svinuta leđa*” “*greben*”, “*hrbat*”. Eng. Aran. V. **Room**, str. 15.

¹⁶ Staro plemensko ime. Eng. Munster. V. bilj. 6 i **Room**, str. 95.

¹⁷ Ir. “*potomci Ciara*”, mitskog sina kralja Fergusa i kraljice Maeve. Eng. Kerry. V. **Room**, str. 70.

¹⁸ Ir. “*močvara*”. Istoimeni se grad do XVIII. st. doista i protezao uz močvaru. Eng. Cork. V. **Room**, str. 41.

¹⁹ Ir. “*obala buta (bedra, stegna, boka)*”. Eng. Waterford nije ono što se čini da jest (“*vodeni gaz*”), već porijeklo vuče od staronordijskog *Vadrefjord* “*draga uštopljenih ovana*”, mjesta u estuariju rijeke Siur na kojem su se kastrirani ovnovi tovarili u vikinške trgovačke brodove. V. **Room**, str. 126.

²⁰ Ir. “*gradsko područje obitelji Ferriter*”. Ferriteri su bili normanska obitelj koja je jedno vrijeme gospodarila ovim djelićem irske zemlje. Eng. Ballyferriter. V. **Room**, str. 22.

²¹ Ir. “*ugodna tvrđava*”. Eng. Dunquin. V. **Room**, str. 51.

²² Ir. “*naslijeđe (poluotoka) Corca Dhuibhne*” ili “*naslijeđe potomaka Duibhnea*”.

²³ “Ballyferriter .. offers some semblance of civilisation – it’s the only place west of Dingle you could vaguely call a town.” tvrdi **LET’S GO THE BUDGET GUIDE TO BRITAIN & IRELAND 1994**, str. 573.

²⁴ Zbog toga se obično kaže da je slijedeća župa (iza Dún Chaoina) Amerika (ili se precizira neki od gradova na istočnoj obali SAD-a, najčešće Boston). Usp. naslov knjige **Joan & Raya Stagles THE BLASKET ISLANDS – NEXT PARISH AMERICA**, kao i naslov članka **F. Drewa NEXT PARISH TO BOSTON: THE BLASKET ISLANDS AND THEIR LITERATURE**.

²⁵ Ir. “*glava (rt) Velike Tvrđave*” po imenu tvrđave čije se ruševine još uvijek mogu vidjeti na tome mjestu. Eng. Dunmore Head. V. **Room**, str. 51.

²⁶ Pretpostavlja se da je ir. ime otočja, koje se u današnjem obliku prvi put javlja 1589. g., iako se inačice toga imena pojavljuju već u XIV. i XV. st., navjerojatnije posuđenica iz nekoga stranog jezika. **Robin** je **Flower** pretpostavio da etimologiju treba graditi na sjevernogermanskome (nordijskome) *brasker* “*opasno mjesto*”, što bi bilo opravdano čestim brodolomima, koje opisuju i autobiografi s otočja. Mnogo današnjih engleskih imena irskih naselja ustvari

otočića i grebena. Najveći je među njima An Blascaod (Mór)²⁷ znan još i pod nazivima An tOileán Tiar²⁸ ili An tOileán Mór²⁹ ili jednostavno An tOileán.³⁰ On zauzima i nekakvo središnje mjesto u cijeloj skupini, a i pisci su, o kojima ću govoriti, živjeli upravo na njemu. Ostali su otoci po samim žiteljima otočja skupljeni pod zajedničkim imenom Na Blascaoid Bheaga.³¹ Sjeveroistočno je od Velikoga Otoka Beiginis,³² najbliži kopnu od većih otoka otočja, ravna zelena ploča koja kao da pluta po moru. Sjeverno je od Otoka³³ ležao od njega najudaljeniji veći otok skupine, Inis Tuaisceart³⁴ s prilično očuvanim starim oratorijem. Na jugozapadu su se otočja nalazila dva međusobno vrlo bliska otoka, Inis na Bró³⁵ i Inis Mhic Uíbhleáin³⁶ (ili Inis Mhic Aoibhleáin ili Inis Mhicleáin ili Inisícíleán) na kojemu se nalazi drevna crkva i danas tek povremeno naseljena moderna kuća,³⁷ dok je zadnju postaju otočja prije Amerike činio mali An Tiaracht,³⁸ stjenoviti vršak na kome je izgrađen svjetionik, zadnje svjetlo domovine koje su brojni iseljenici u Ameriku mogli vidjeti.

An Blascaod Mór³⁹ se proteže gotovo u smjeru istok-zapad u dužini od oko 5 km, a najveća njegova širina iznosi oko kilometar i pol. Nama se, koji smo naviknuti na otoke kao oštre i gole bezvodne krševite kamenjare u moru, ova blaga brdašca mekanoga i sočnoga zelenog tepiha koja kao da lijeno drijemaju na moru čine poput raja na zemlji.⁴⁰ Otoci su pokriveni žukovinom, žutilovkom, štipavcem i vrijeskom, a ispod njih leži sloj treseta,⁴¹ koji je Otočanima služio kao glavno gorivo. Na strani je Otoka koja gleda prema kopnu bilo najveće naselje na otočju, nazvano jednostavno Selom. Sastojalo se od dva dijela, cjenjenijeg donjeg sela, iz kojeg je potjecala većina autobiografa, ali i pjesnici, glazbenici i pjevači, te gornjeg sela, u kojem se nalazila Kraljeva⁴² kuća, a gdje se održavao i Dáil, odnosno skupština,⁴³ te u kojem je bio i bunar s pitkom vodom. Selo se sastojalo od niza paralelnih kućica⁴⁴ na stijeni nad morem, sjeverno od koje leži An Traígh Bhán,⁴⁵

predstavlja korupciju izvornoga oblika, koje često porijeklom i nije irsko, već nordijsko. (Vikinzi su osnovali većinu današnjih gradova u Irskoj kao svoje trgovačke postaje.) Osim već spomenutoga imena Waterford (v. bilj. 17), slično se tumači i ime grada Wexford < nord. *esker fjord* "uvala kraj pješčanog spruda". V. *Ua Maoileoin*, str. 2. (Wexford se inače na irskom zove Loch Garman "jezero (rijeke) Garma (Slaney)". V. *Room*, str. 126.)

- ²⁷ Ir. "(veliki) Blascaod". Eng. The Great Blasket. V. *Ua Maoileoin*, str. 1-2. O otočju v. predgovor *Robina Flowera* u *O'Crohan*, str. vi-vii.
- ²⁸ Ir. "zapadni otok". V. *Ua Maoileoin*, str. 1-2. Zato se knjiga *Robina Flowera* i zove **THE WESTERN ISLAND**.
- ²⁹ Ir. "veliki otok". V. *Ua Maoileoin*, str. 1-2.
- ³⁰ Ir. "otok". V. *Ua Maoileoin*, str. 1-2. Zbog toga je i *Tomás Ó Criomhthain* svoju autobiografiju jednostavno naslovio **AN TOILEANACH** "Otočanin".
- ³¹ Ir. "mali Blascaodi". V. *Ua Maoileoin*, str. 1-2.
- ³² Ir. "mali otok". Eng. Beginish.
- ³³ Tako su sami žitelji ipak najčešće nazivali An Blascaod Mór, kao što većina mladih zagrepčana Trg bana Josipa Jelačića jednostavno naziva *Trg*. (Stariji se još uvijek drže tradicionalnog *Jelačić-placa*.)
- ³⁴ Ir. "sjeverni otok". Eng. Inish Tooshkert ili Inishtooskert. V. *Room*, str. 67.
- ³⁵ Ir. "otok žrvnja". Eng. Inish na Bro.
- ³⁶ Ir. značenje neprozirno ("otok sina.."?), što je vjerojatno povezano s postojanjem tolikog broja irskih inačica imena. Eng. Inishvickillaun.
- ³⁷ *Ó Criomhthain* spominje žitelje ovog otoka na str. 108-199 svoje autobiografije, odnosno u poglavlju **A WIFE PROPOSED FOR ME** prijevoda, str. 102-113.
- ³⁸ Ir. "zapadna zemlja". Eng. Teeraugh.
- ³⁹ Podaci su za ovaj opis uglavnom preuzeti iz *Flowerovog* predgovora *O'Crohanovoj* knjizi, str. vi.
- ⁴⁰ Taj raj, doduše, ima pomalo nezgodnu klimu, koja se lokalno uvijek opisuje kao da se sastoji od pet godišnjih doba: proljeća, ljeta, jeseni, zime i *ako (if)*.
- ⁴¹ U engleskome jeziku postoje brojne riječi kojima se označava treset: *peat, bog, turf*. Postoji li kakva semantička (ili uporabna!) razlika među njima, te u čemu se ona možebitno sastoji, meni je nepoznato.
- ⁴² Nadimak Otočanina Pádraiga Ó Catháina.
- ⁴³ Tako se i danas naziva irski parlament.
- ⁴⁴ Sve se kućice protežu u smjeru istok-zapad. Ustvari skoro sve, jer je Congested Districts Board 1909. g. izgradio pet dvokatnica, koje su se protezale u smjeru sjever-jug, a i inače se nisu uklapale u arhitekturu Otoka. Usmjerenje je istok-zapad imalo i praktičnih razloga, jer je dio kuće s ognjištem bio djelomično ukopan u padinu. Sve su kućice

tipična pješćana plaža stisnuta između oštih krševitih grebena, kakvi krase cijeli taj dio Irske. Dalje se na sjeveru nalazi šljunčana plaža pogodna za izvlačenje čamaca. Na to se mjesto dovodilo ovce u vrijeme striže, a ondje su Otočani skupljali morsko raslinje, koje je služilo kao glavno gnojivo na Otoku. Selo je okruženo pješćanim tлом, a obradive je površine na svim otocima bilo tek kojih 60 rali zemlje (oko 2400 ara). Zeleni se otočni greben od Sela uspinje prema zapadu, a do najvišeg je njegovog vrha pretpovijesna tvrđava po kojoj se i sam vrh zove Sliabh an Dúna.⁴⁶ Na grebenu se nalaze i ostaci kule koja datira iz vremena francuskih ratova, a koju je tek u ovom stoljeću razorio grom. S druge se strane greben širi u travnatu ravnici, na čijem se južnom kraju nalaze ostaci drevnoga naselja, ruine obitavališta nalik košnicama, tipičnima za najstarije žitelje poluotoka Corca Dhuibhne.⁴⁷ Nakon toga se otok sužava u skupinu nazubljenih stijena koje vode do krajnjeg zapadnog rta Otoka – Ceann Dubh.⁴⁸

Kako na trima otocima skupine ima izvora pitke vode,⁴⁹ a nekima od otoka trče još uvijek nazočne populacije zečeva, dok ih posjećuju i morske ptice (burnice, tupici, njorke,...⁵⁰), vjeruje se da su barem neki od otoka bili naseljeni od pamtivijeka. Charles je Smith u svome djelu *The Antient & Present State of the County of Kerry* (izdanom 1756. g.) naveo da je Otok bio nenaseljen prije oko 1710. g., osim redovnicima u davna vremena. No nedavno je otkriven dokument kapetana nekoga broda, pronađen u pismohrani u mjestu Samancas u Španjolskoj, prema kojemu je na *Yslas de Blasques* bilo žitelja još 1579. g.⁵¹ Normanska je obitelj Feirtéaraigh⁵² kontrolirala otočje i sagradila tvrđavu na Velikom Otoku najkasnije u XIII. st.⁵³ Po njima su se otoci Na Blascaiod ponekad zvali i Ferriterovim otocima. Sve bi te činjenice ipak trebale upućivati na to da su otoci vrlo rano naseljeni.⁵⁴ Da naseljavanje normanskih obitelji u Irsku nije uvijek jamčilo i pokoravanje Zelenoga Otoka dokazuje i najpoznatiji odvjetak obitelji Feirtéaraigh, kapetan Piaras Feirtéaraigh,⁵⁵ pjesnik i buntovnik, kojega su Englezi objesili 1653. g. u mjestu Cnócan na gCaorach⁵⁶ u grofoviji Cill Airne⁵⁷ nakon što su ga porazili kod obližnje tvrđave Ross Castle. Pučanstvo je otoka raslo s bijegom seljaka koje je s njihovih posjeda izbacio (danas bismo rekli: deložirao) Lord Ventry⁵⁸ u

imale ulaz sa sjeverne strane, osim one Tomása Ó Criomhthaina (to sam navodi u svojoj knjizi, na str. 13-14, odnosno na str. 2 engleskoga prijevoda), čija su vrata bila okrenuta prema jugu. Gornjim se dijelom kuća smatrao onaj s ognjištem, a donjim onaj s posteljama. Najveći je ikada zabilježeni broj kuća u Selu bio 30. O kućama na Otoku v. *Ua Maoileoin*, str. 14-16 i *Ó Criomhthain*, str. 33-38, odnosno poglavlje **OUR HOUSES** u *O'Crohan*, str. 26-32.

⁴⁵ Ir. "bijela plaža".

⁴⁶ Ir. "planina tvrđave".

⁴⁷ Cijeli je poluotok upravo nenormalno bogat arheološkim nalazištima. U vodiču se pod naslovom **TREOIR. CORCA DHUIBHNE A MUINTIR AGUS A SÉADCHOMHARTHAÍ / GUIDE. CORCA DHUIBHNE ITS PEOPLES AND THEIR BUILDINGS** navodi preko pedeset lokaliteta koji su dostupni turistima, od onih pretpovijesnih do zamaka iz XV.-XVI. st.

⁴⁸ Ir. "crna glava" (odnosno "crni rt").

⁴⁹ Na središnjem Otoku, te otocima Inis Mhic Uíbhleáin i Inis Tuaisceart. V. *Ua Maoileoin*, str.5.

⁵⁰ V. *Ua Maoileoin*, str.5.

⁵¹ Isti dokument, doduše, pokušava uvjeriti svoje čitatelje i da su žitelji otoka izvorni govornici španjolskoga! V. *Ua Maoileoin*, str. 6. No i na samom poluotoku Corca Dhuibhne postoji predaja o davnim vezama sa Španjolskom. (U tome ih je ujedinio zajednički neprijatelj – Engleska.) Da u toj predaji može biti istine može potvrditi tek letimičan pogled na tamošnje djevojke, crnokose i, u usporedbi sa stereotipiziranim Irkinjama, nešto tamnije puti.

⁵² Eng. Ferriter.

⁵³ Na mjestu nazvanom Rinn an Chaisleáin "vrh tvrđave". V. *Ua Maoileoin*, str. 2.

⁵⁴ O naseljenosti otočja v. *Ua Maoileoin*, str.5-6.

⁵⁵ Eng. Pierce Ferriter. Ime je Piaras posuđenica iz normanskoga *Piers* "Petar". V. *Ó Corráin & Maguire*, str. 153.

⁵⁶ Ir. "brdo ovaca". V. *Ua Maoileoin*, str. 2. Na engleskom bi ime moglo glasiti Knocknageragh, iako nemam potvrda o tome.

⁵⁷ Ir. "crkva trnjina (ili gloginja)". Eng. Killarney. V. *Room*, str. 73.

⁵⁸ Lordov se posjed na irskome zove Ceann Trá "glava (rt) žala", a nazvan je po susjednom "bijelom žalu", Fionn Traigh. Istoimeni se zaljev i grad nalaze istočno od Dún Chaoinna, na južnoj obali poluotoka Corca Dhuibhne.

prvoj polovini XIX. st.⁵⁹ Oko 1840. g., prije Velike Gladi, otoke je naseljavalo oko 140 duša. S propašću nekoliko uzastopnih beraba krumpira od 1847. do 1851. g., uslijed neke nove bolesti koja je napala biljke,⁶⁰ od osam je milijuna žitelja Irske tih godina njih jedan milijun skapao, a još se jedan milijun iselio (uglavnom u SAD). Tijekom Velike je Gladi broj Otočana spao na stotinjak, ali je broj žitelja doživio svoj vrhunac 1916. g., kad ih je bilo čak 176 u 30 kuća.⁶¹ No ranih je tridesetih godina dvadesetoga stoljeća taj broj opet počeo opadati iseljavanjem mlađih Otočana u SAD, te su se do raseljenja Otočana na Otoku vjenčala samo dva para. Četrdesetih su se čitava domaćinstva preseljavala na kopno, pa je 1947. g. na Otoku ostalo samo 57 duša.⁶² Taj je broj dalje opadao sve do 1953. g., kada su preostali Otočani zaiskali od vlasti da ih rasele na kopno. Otok An Blascaod Mór, naime, od ostatka Irske dijeli tek kojih pet kilometara mora (nakon kojih slijedi još pet kilometara hoda do najbližeg svećenika, odnosno dvadeset kilometara do najbližeg liječnika⁶³), ali tih pet kilometara postaju nepremostivom preprekom za olujnog vremena. 1953. je g. jedan mladić na otoku umro jer uslijed oluje liječnička pomoć nije mogla stići na vrijeme. Nakon toga Otočanima i nije preostalo drugo nego da se zauvijek oproste od svojih domova.

Način je života Otočana početkom XIX. st. iz temelja promijenilo uvođenje ribarskoga broda. Od nekadašnjeg isključivog ratarskoga stanovništva, koje je uzgajalo krumpir, ječam i raž, postade pretežno ribarsko pučanstvo, koje se otada prehranjivalo i skušama, šnjurovima, sardelama, manjićima, bakalarima, jeguljama, morskim mačkama, manjim morskim psima, komarčama, pagarima, pešcima i deverikama. Takav je ribarski brod opskrbljivala posada od osmorice ljudi, a isti je vukao je za sobom i manji čamac. Sedamdesetih je godina XIX. st. na otoke uveden *naomhóg*,⁶⁴ lagani čamac koji se sastojao od drvenog kostura prekrivenog katranskim platnom.

U to vrijeme ovdje nije bilo niti jednog *naomhóga* niti opreme koja bi mu odgovarala, samo veliki brodovi kojima je uvijek upravljala osmeročlana posada. Svaki je brod nosio veliku, tešku mrežu s plovcima, s kamenjem privezanim uz dno mreže da bi ju potopilo, i plutom na gornjem užetu da bi gornji dio mreže držalo na površini. Bilo je i malih čamaca, koje su rabili starci i mladići za pecanje udicom, i oni bi obično bili puni ribe koja se lovi na taj način.

Netko je rekao da su jednog dana dva Otočana bila otišla na sajam u An Daingean, i da su kupili *naimhóg* od nekog čovjeka dok su bili pijani. Uskoro smo ga vidjeli kako dolazi,⁶⁵ i čudili smo mu se. Žene čiji su se supruzi nalazili u njemu započеше dugu, tihu, melodičnu žalopojku kad su vidjele to perce od čamca u kojem su se nalazili. Ali su dvojica mladića otišla do njih i rekli im:

„*Dhera*,⁶⁶ priberite se, zar ne bi nas dvojica mogla obavljati posao za vas čak i da su se utopili?”

Nikada nisam čuo takve kletve kakve su dvojica mladića dobili od dvije žestoke žene, jer su mislile da su se bili šalili s njima zbog nedostatka suosjećanja. Bio sam blizu žena toga trenutka,

⁵⁹ V. *Ua Maoileoin*, str. 7.

⁶⁰ Danas postoje mišljenja da je bolest koja je uzrokovala neuspjeh žetava krumpira također bila dio smišljenoga političkoga pritiska s ciljem raseljavanja izvornoga keltskoga pučanstva, odnosno da su uzročnika te bolesti u zemlju donijeli i njime usjeve zarazili upravo Englezi. Nisam siguran postoje li ikakvi spomena vrijedni dokazi u korist te teze ili protiv nje.

⁶¹ V. *Ua Maoileoin*, str. 7.

⁶² V. **IL CENTRO BASKET. GUIDA ALLA MOSTRA**, 13 i *Ua Maoileoin*, str. 14.

⁶³ V. *Ua Maoileoin*, str. 7.

⁶⁴ Plovilo se još naziva i *curach* (ponekad i *curagh*), a na engleskom se obično spominje kao *canoe* ili *coracle*.

⁶⁵ Naratološki interesantno: Ulomak počinje navođenjem predaje o prvom *naomhógu* na Otoku (nekom vrstom sveznajućeg pripovjedača, odnosno pripovijedanja u trećem licu), da bi već u slijedećoj rečenici autor bio nazočnim među svjedocima njegova uplovljavanja (prvo lice množine).

⁶⁶ Rječica za izražavanje nevjerice, ravnodušnosti, i t.d., v. *Ó Dónaill*, str. 398. Niti u engleskom se izdanju ne prevodi, već tek fonetski transkribira kao *Yerra*.

te sam se i ja nasmijao šali dječaka. Nije li previše okomiti se na dvije naričuće žene u trenutku kada su ih njihovi supruzi trebali napustiti?⁶⁷

No takvo je plovilo potrebovalo tek trojicu ljudi u posadi, te je unatoč prvotnoj nevjerici ubrzo postalo toliko popularnim da se i danas rabi. Jedini je njegov nedostatak vezan za prijevoz stoke.⁶⁸ Pomorskoj je orijentaciji Otočana kasnije doprinijela i činjenica da su naučili rabiti vrše za lov jastoga i raroga. Prije toga te vrste „riba” nisu cijenili, no kako se pokazalo da postoji potražnja i za tim morskim stvorovima, brzo su prihvatili praksu. More je, kao bogat i za tako malu zajednicu praktički neiscrpn izvor hrane, spašavalo Otočane u trenucima kad je cijela Irska, ovisna isključivo o onome što na zemlji rodi, stenjala pod jarmom ubojite gladi.⁶⁹

PISCI S BLASKETA

Biblioteka se otočja Na Blascaoid sastoji od kakvih 25 knjiga, koje su napisali kako sami Otočani, tako i njihovi gosti. Otočke su autobiografije izazvale kontroverze na Otoku u vrijeme njihova objavljivanja,⁷⁰ ali su tri najznačajnije među njima danas već postale obvezatnom lektinom u irskim školama. Prva je objavljena knjiga *Tomása Ó Criomhthaina*⁷¹ (1856.-1937.) pod naslovom **AN TOILEÁNACH** (1929.), koju je na engleski izvrsno preveo Robin Flower.⁷²

U svojoj su izolaciji Otočani i u XX. st. sačuvali irski jezik od onečišćenja koja su dolazila s pretežno anglofonog irskog kopna. Upravo su se zato ljudi željni proučavanja irskoga jezika u potrazi za što čistom irštinom na kraju svoje potrage morali suočiti s najzapadnijom točkom irskoga kopna još uvijek ne našavši zadovoljavajuće čist i očuvan idiom. Tamošnje bi ih žiteljstvo tada upućivalo dalje na zapad, na Otok, gdje je neredovita škola bila jedini, i to ne naročito jak kontakt sa tim stranim i potpuno nerazumljivim jezikom. Među prvima je na Otok 1905. g. došao glasoviti irski pjesnik *John Millington Synge* (1871.-1909.), ali je njegov boravak uglavnom razgnjevio same Otočane.⁷³ Zašto bijaše tako nije sigurno, ali je sigurno da došljaci Otoku i Otočanima prije toga nikad nisu nosili ništa dobra.⁷⁴ Uvijek su to bili posjednici, njihovi nadstojnici i upravitelji imanja, koji su dolazili Otočanima otimati njihova skromna dobra. Možda je problem sa Syngeom, u svijetlu prihvaćanja kasnijih posjetitelja po Otočanima, bio i njegov odveć turistički boravak na otoku, njegova nevoljkost da se uključi u svakodnevni život svojih domaćina. Bilo kako bilo, Synge je na Otok došao kao pravi turist, s fotografskim aparatom, i ostavio nam nekolicinu fotografija života na otoku (tek ih je 5 sačuvano do danas).⁷⁵ Dvije je godine nakon Syngea na Otok došao prvi od velike petorice znanstvenika, kojih su posjete dovele do procvata spisateljske djelatnosti s Otoka i o njemu. Bio je to Norvežanin *Carl Marstrand*, koji je, kao i većina posjetitelja nakon njega (ali i Synge prije njega), obitavao u Kraljevoj kući. On se, za razliku od Syngea, odmah suživio sa svojim domaćinima, radeći s njima od prvoga dana kao da je jedan od njih, pa su ga oni na kraju i

⁶⁷ V. *Ó Criomhthain*, str. 164, odnosno *O’Crohan*, str. 152-153.

⁶⁸ O ribarskom životu otočana v. *Ua Maoileoin*, str. 11-12.

⁶⁹ V. *Ua Maoileoin*, str. 19.

⁷⁰ Optužbe su se suseljana uglavnom ticale pogrešnog tumačenja, laži i izmišljanja. *Ua Maoileoin* na str. 35 sugerira i važnu ulogu zavisti u lansiranju tako oštarih kritika.

⁷¹ Eng. Thomas O’Crohan.

⁷² Engleski je prijevod naslovljen **THE ISLANDMAN**.

⁷³ V. *Ua Maoileoin*, str. 30.

⁷⁴ Dr. je August Kovačec na predavanju, što ga je pod naslovom *Problemi jezičnih istraživanja na terenu* 11. lipnja 1999. g. održao pred Klubom studenata opće lingvistike SOL Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, spomenuo i neka svoja slična iskustva. Prema njima je prva stvar koju istraživač mora učiniti kad dođe u mjesto čiji govor želi proučavati (citiram prema sjećanju): „... uvjeriti ljude da niste ni iz poreznog ureda ni iz policije.”

⁷⁵ V. **IL CENTRO BLASKET. GUIDA ALLA MOSTRA**, 5. Fotografske su aparate sa sobom donijeli i Robin Flower, i George Thomson, kao i švedski folklorist Carl von Sydow, koji je otoke pohodio 1924. g.

prihvatili kao jednoga od svojih, nadjenuvši mu zbog njegovoga nordijskog porijekla nadimak Lochlannach.⁷⁶ Kralj je smatrao da najboljega učitelja irskoga može dobiti u svojem bivšem školskom drugu (onih rijetkih dana kad je nastave, pa čak i škole uopće i bilo), 51-godišnjem Tomásu Ó⁷⁷ Criomhthainu, koji će biti učiteljem i posjetiteljima koji će slijediti za Norvežaninom.

Tomás je neko vrijeme prije dolaska prvih znanstvenika na otok bio donekle pismenim tek na engleskom, dok je u svojem materinskom jeziku bio potpunim analfabetom. U to je vrijeme često poslom izbivao s Otoka. U takvim je prilikama na kopnu noćio u kući punoj školske djece. U to se vrijeme u školama već učio i irski jezik, te su djeca Tomásu čitala pripovijesti na irskom kadgod bi stigla. To ga je toliko zaintrigiralo da je odlučio naučiti čitati na svom materinskom jeziku. Uz njihovu je pomoć naučio kako bilježiti kvalitativne opreke irskoga jezika.⁷⁸ Nije potrajalo dugo prije nego što je mogao i sam čitati pripovijesti iz njihovih knjiga. Tako, kad je Marstrander došao na Otok, Kralju se nije bilo teško odlučiti kome da ga pošalje, jer je Tomás bio jedini koji je jezik znao čitati i koliko-toliko bilježiti.

Marstrander je Tomásu odmah titulirao *máistir*.⁷⁹ Velika je zasluga Marstrandera ne samo što se fizički i psihički odmah uklopio među Otočane, već i stoga što im je ulio osjećaj štovanja prema vlastitoj kulturi i tako pripremio teren za ono što će doći.⁸⁰

Od tog je vremena neobičan posjetitelj dolazio na Otok. Jedne je nedjelje početkom srpnja *naomhóg* iz Dún Chaoina doveo jednog gospodina na Blascaed. Bio je to visok, mršav, svjetloput, plavook čovjek. Tek blagi okus irskoga bijaše na njegovu jeziku. Krenuo je među ljude i promatrao ih, a navečer je pitao neke od njih bi li mogao naći prenočište. Rekli su mu da bi, te je dogovorio smještaj u Kraljevoj kući i vratio se nazad bez ijedne dodatne riječi ili čina.

Nije prošao veći dio ponedjeljka, a on je već skupio sve svoje stvari. Pitali su ga koji je razlog što nije ostao u župi Ballyferriter, a on je rekao da je ondje previše engleskoga umiješano u njihov irski, te da mu to ne odgovara; da je njegov posao da stekne čisti cvijet govora, i da je uočio da se najbolji irski može naći ovdje. Pitao je Kralja tko bi bio najboljim čovjekom da ga poučava irskome. Kralj mu je objasnio da sam ja taj, jer ga znam i čitati, i da je u mene bio dobri, pravilni irski i prije nego što sam ga čitao. Odmah je došao k meni i ispitao me. Stavio je knjigu preda me, "*Niamh*."⁸¹ "U redu si, ali je li u tebe engleski?" reče on.

"Nije u mene mnogo engleskoga, gospodine," rekoh ja njemu.

⁷⁶ Ir. "Skandinavac", "Nordijac", odnosno "Viking".

⁷⁷ Irska prezimena imaju nekoliko predmetke. Najpoznatiji su oni koji su se u poengleženom obliku raširili svijetom. Danas je vjerojatno međunarodno najpoznatiji predmetak *O'*., u irskome *Ó* (iza kojega slijedi ime u genitivu) sa značenjem "unuk (od.)" ili "potomak (od.)". Taj se predmetak razvio od starijega *úa* istog značenja. Ovaj je predmetak isključivo muški, no s gubljenjem se znanja irskog jezika među Ircima u svijetu gubila i svijest o tome da bi žene trebale u sklopu svojih prezimena imati drukčije predmetke (kao što ni danas u Hrvatskoj nitko više ne vodi računa o tome da n.pr. makedonska prezimena također razlikuju svoju mušku i žensku inačicu), a ti su *Ní* odnosno *Uí*. *Ní* je, sa značenjem "kći (od.)" ili "ženski potomak (od.)", dio djevojačkoga prezimena, a *Uí* (koje odgovara muškome *Ó*) označava udanu ženu. Drugi je međunarodno najpoznatiji keltski prezimenski predmetak onaj angliciziran kao *Mac*, *Mc* ili pak samo *M'*, a koji je po svijetu razglašen kao „škotski”. No, kako se škotski gaelski razvio iz istog jezičnog izvora iz kojeg su potekli i današnji irski dijalekti (kao i izumrli govor otoka Man), isti predmetak nalazimo i u irskim prezimenima. Uz *Mac* "*sin* (od.)" također dolazi ime u genitivu. Treći pak karakteristični predmetak, normanskog porijekla, koji također znači "*sin* (od.)", ali koji se za razliku od prethodnih stapa s imenom pretka, glasi *Fitz.* (usp. fran. *filz*). Mnoga su irska prezimena poengležena i tek takva postala međunarodno poznatima. Tako n.pr. od imena *Íomhar* (irska inačica imena Íngwar, Igor, Ívar, Ivor ili Ifor) prezime glasi *Ó hÍomhair*, što su Englezi (odbacivši predmetak) transkribirali kao *Howard*.

⁷⁸ Irski je jezik bogate fonologije i njegova je najveća nevolja kako zabilježiti preko 50 fonema sa samo 18 slova latinične abecede. Osim toga se na počecima riječi javljaju tzv. inicijalne mutacije (aspiracija, nazalizacija i *h*-mutacija) koje u pisanom tekstu također treba naznačiti. O problemima staroirskoga, ali i novoirskoga pravopisa v. **APPENDIX ON OLD IRISH ORTHOGRAPHY AND PRONUNCIATION** u knjizi *Kima McConea THE EARLY IRISH VERB*, str. 267-271, kao i *Matasović*, str. 7-8.

⁷⁹ Ir. "učitelj", ali i "majstor", tj. "magister". O susretu Tomásu i Marstrandera v. *Ó Criomhthain*, str. 232-236, odnosno *O'Crohan* str. 223-225.

⁸⁰ V. *Ua Maoileoin*, str. 30-31.

⁸¹ U engleskom prijevodu ostavljeno na irskome. Inače znači "sjač", v. *Ó Donnail*, str. 910.

“Dovoljno,” reče on.

Prvi me je dan, što smo ga proveli zajedno, počastio oslovivši me “učiteljem”.

To je bio Carl Marstrander. Bio je to ugladen čovjek, s istim odnosom i prema niskom i prema visokome, i čini mi se da je uvijek tako s onima njegove fele u kojih je veliko znanje. Proveo je pet mjeseci na Blasketu. Imali smo jedan termin dnevno tokom pola toga vremena, dva do tri sata svaki dan; ali stigla mu je vijest da neće imati onoliko vremena koliko je mislio, te smo tada morali promijeniti naš plan. Postavio mi je još jedno pitanje: Mogu li provesti dva termina dnevno s njim?

Običavao sam ići do njega nakon dnevnoga posla, jer su noći bile duge u to doba godine. Ribarili smo, a ja sam posjedovao čamac zajedno s još jednim čovjekom, i zbog toga nisam mogao u njegovom društvu provesti vrijeme koje bi me ometalo u ribarenju. Drugi sam termin s njime mogao imati samo tijekom dana ali, svejedno, kako bih mogao odbiti gospodina? Rekao sam mu da ću učiniti sve što mogu za njega. Tako smo na to išli zajedno, a ja bih uvijek poslije večere otišao k njemu, a to za dugo ne bi kočilo moje ribarenje. Bio je Badnjak kad se vratio kući, napustivši nas. Poslao mi je žuto zlato čim je stigao kući. Nisam čuo novosti od njega tjekom dugih dana.

Bilo je to oko godine 1909. kad je Viking Marstrander bio s nama. Nedugo nakon toga nam je došao Tadhg Ó Ceallaigh.⁸² Bio je dobrim govornikom irskoga. Držao je tečaj irskoga u školskoj zgradi oko dvije ure svake noći. Nisam dozvolio da mi prođe niti jedna noć, a da je nisam proveo s njime.

Baš mi je u to vrijeme stiglo pismo od Vikinga, puno papira, tako da mu u Norvešku mogu poslati ime svake životinje na zemlji, svake ptice u zraku, svake ribe u moru, i svake biljke koja raste; s nalogom da se ne smijem uteći nikakvoj knjizi, nego da ih zapišem na svoj način.

Pa, tada nisam baš imao mnogo iskustva u zapisivanju jezika i kažem ti, dječčače,⁸³ trebao bih biti prvorazrednim u tome da bih ispravno zapisao imena. Spomenuo sam stvar Tadhgu Ó Ceallaighu.

“O!” reče on, “pomoći ćemo jedan drugom, i sjajno to napraviti.”

Nije odgađao početak posla, jer ga je zadatak oduševljavao više od svega. Običavali smo provoditi dio dana s njima sve dok ih nismo završili i poslali ih preko mora.

Tadhg je ostao samo mjesec dana.⁸⁴

Kad je pak 1910. g. na Otok stigao Londonac *Robin Flower (1881.-1946.)*,⁸⁵ mladi znanstvenik iz British Museuma, već je znao kome će se obratiti. Kako bijaše Marstranderovim učenikom staroirskog jezika u dublinskoj School of Celtic Studies, Flower je od svojeg je učitelja, koji ga je i uputio na Otok, čuo za Tomása. Flower je s Tomásom uspostavio dugogodišnje prisne odnose, te je također na Otoku zaradio nadimak, *Bláithín*.⁸⁶ Flower je otada na Otok dolazio redovito svake godine. Osim jezika, Flower je od Tomása upijao povijest otoka, koju je i zapisao.

Godinama su mnogi ljudi dolazili na Otok u potrazi za irskim. Većina ih je ondje provela mjesec dana. Morao sam provoditi svoje vrijeme u društvu svakoga od njih, i odraditi svoj dio pogodbe. Jedan je čovjek došao na ovaj Otok i otada je često dolazio. “*Blaithín*” smo ga zvali. On je Robin Flower iz Londona. I prije nego što je došao čuo je od Carla Marstrandera da je

⁸² Na engleskom bi se prezime bez sumnje pisalo (O’)Kelly, no ime je Tadhg “*pjesnik*” tipično irsko, te je svako njegovo prenošenje u englesku ortografiju završilo ili približnim dočaravanjem njegova izgovora (Thady, Teague) ili pak etimološki posve neopravdanim poistovećivanjem s nekim od već znanih engleskih ili kršćanskih imena (Thaddaeus, Theophilus, Theodosius, Timothy, Tim, Ted). V. *Ó Corráin & Maguire*, str.168.

⁸³ Tomásova je autobiografija sklopljena od pisama koje je slao Brianu O’Kellyju. Ovo je jedan od rijetkih primjera izravnog Tomásova obraćanja primatelju pisma. Ujedno i jedan od rijetkih tragova da je Tomásova autobiografija nastala epistolarno.

⁸⁴ V. *Ó Criomhthain*, str. 232-236, odnosno *O’Crohan*, str. 223-225.

⁸⁵ V. *Ua Maoileoin*, str. 31-34.

⁸⁶ Ir. “*Cyjetic*”. Nadimak je nastao prema prezimenu svog nositelja. Deminutivni je dočetak *-ín* onaj isti koji nalazimo u mnogim angliciziranim ženskim imenima u obliku *-een* (Maureen, Noreen, Doreen, Eileen,...).

ovaj bio sa mnom. Kad je dobričina stigao u Irsku, nije se odmarao sve dok nije stigao na Blascaed. Otada je dolazio svake godine. Običavali smo provoditi vrijeme zajedno pišući. Imali smo dva termina dnevno za to. Svake je godine provodio neko vrijeme u mojem društvu da svaku riječ koju smo zapisali dovede u red sve dok nije postala ispravnom i jednostavnom. Ta će knjiga⁸⁷ pripovijedati o svakoj nevolji koja je ikada zadesila mora oko Blascaeda, i malo i velikoj: o tjesnacu koji je zarobio neke ljude, o tome kako su neki od njih neko vrijeme obitavali na malim otocima, o tome kako su preživjeli na njima, o nasukanom brodu, o vilinskome plaču, i o drugim priviđenjima koja su često viđana, ako izvješća o njima govore istinu.⁸⁸

Robin je Flower, uz grecista *Georgea Thomsona*⁸⁹ i keltista *Kennetha Jacksona* najzaslužniji za poticanje otočke zajednice na bilježenje svojih misli i svojih iskustava materinskim jezikom umjesto uobičajenoga tekstualiziranja folklora za časopise *An Lóchrann*⁹⁰ i *An Claidheamh Soluis*.⁹¹ Zadnji je od velike petorke ujedno i najmisterioznija figura povezana s otocjem. U vrijeme je Velikoga rata (I. svjetskoga; točnije 1917. g.) na otok došao misteriozni *Bryan O'Kelly* (ponekad samo Brian Kelly).⁹² Onamo ga je uputio Pádraig Ó Siochfhradha,⁹³ koji je već prije toga pod pseudonimom *An Seabhac*⁹⁴ objavio niz pripovijesti na zapadnomunsterskom dijalektu irskoga. Ó Siochfhradha je O'Kellyja poslao na Otok ne bi li ovaj napredovao u svom znanju irskoga. *An Seabhac* je O'Kellyju dao i pismo preporuke za budućega učitelja. I opet je to bio Tomás Ó Criomhthain. O'Kelly mu je u slobodnim časovima čitao dijelove autobiografije Maksima Gorkoga, kao i odlomke iz romana *Islandski ribar* Pierrea Lotija, ali i prijevod Boccacciova *Dekamera*, kako bi ga uvjerio da i ribari i seljaci mogu imati životopis vrijedan zapisivanja. Bijaše to najizravniji povod Tomásu da se počne baviti spisateljstvom.⁹⁵ Upravo je O'Kelly uspio nagovoriti Tomásu da mu, pošto se onaj vrati kući s Otoka, svaki dan tijekom pet godina šalje neku vrstu kronike svoga života i doživljaja. Tako je, kao niz pisama koje je autor slao O'Kellyju, nastala Tomásova autobiografija, koja je svjetlo dana ugledala u Tomásovoj 73. godini života. Tomás je naknadno nadopisao dijelove koji su pisma povezala u knjigu. Tomás događaje opisuje naturalistički, kao izvrstan motritelj svega oko sebe, pri tom nemajući milosti ni za koga, a ne pokazujući ju niti spram sebe samoga. No nije taj književni uspjeh ono što O'Kellyja čini tajanstvenim, već njegov neobični životni put. 1914. je g. u Marburgu upisao studije njemačkoga jezika i povijesti. Kada je Ujedinjeno kraljevstvo objavilo rat Njemačkoj, ova je iz svih sveučilišta uklonila sve strane studente, građane „neprijateljskih” država. O'Kelly je bio uhićen,⁹⁶ ali je pušten već 1915. g. Kasnije je, nakon povratka s Otoka, jednostavno nestao, prije toga predavši rukopis autobiografije Tomásu Ó Criomhthainu svom prijatelju i kolegi Pádraigu Ó Siochfhradhai. 1927. je g. O'Kelly viđen na nekoj željezničkoj postaji, a opet se pojavio tek 1936. g. i to na samrti u Splitu. Ondje je i pokopan, u grobu Petra i Petre Afrić.⁹⁷

Dok je trajao Veliki Rat, Brian je Ó Ceallaigh došao k meni. Proveo je godinu dana s nama, i bio je u našem društvu na Božić te godine. Kad je otišao, svaki sam mu dan tokom pet godina slao dnevnik. Tada ga ništa drugo ne bi moglo zadovoljiti, osim da mu pišem o svojem vlastitom životu i pripovijedam mu kako sam provodio svoje dane.

⁸⁷ Bijaše to *THE WESTERN ISLAND*.

⁸⁸ V. *Ó Criomhthain*, str. 248-249, odnosno *O'Crohan*, str. 238.

⁸⁹ Ir. Seoirse Mac Tomáis.

⁹⁰ Ir. “*laterna, zublja, luč*”, v. *Ó Dónaill*, str. 794.

⁹¹ Ir. “*sablja svjetla*”, v. *Ó Dónaill*, str. 237.

⁹² Ir. Brian Ó Ceallaigh.

⁹³ Eng. Patrick Sugrue

⁹⁴ Ir. “*sokol*”.

⁹⁵ V. *Ua Maoileoin*, str. 34-35.

⁹⁶ Bio je među zatvorenicima, koje je Sir Roger Casement pokušao regrutirati za antibritansku irsku brigadu.

⁹⁷ V. *Flowerov* predgovor *O'Crohanovoj* knjizi, str. x-xi.

Nikad nisam bio sklon odbiti koga, pa sam prionuo na posao. To što sad čitaš, štioče,⁹⁸ plod je mogej truda. Puštao sam da svijet tako prolazi mimo mene još neko vrijeme; ljudi su dolazili po jedan i po dvoje i po troje, i svaki je od njih imao vlastite termine sa mnom.⁹⁹

Nije naodmet upozoriti da je Tomás bio svjesnim vrijednosti svojeg jezika u vrijeme kad je mnogima on bio isključivo simbolom neuspjeha u društvu.

U mene je još jedan mladi sin, i on mora ostati u kući, jer je malo dobroga u mene osim mog jezika. Nemamo ni krave, ni konja, ovce niti janjeta, *naomhóga* niti broda. U nas je šaka krumpira i oganj. Dvadeset sam sedam godina teško radio na ovom jeziku, a sedamnaest ih je prošlo otkad je Viking, Marstrander, naišao na me. Ovo i ono mi dolazi svako malo, jedno za drugim, i to me čuva od skapavanja. Čujem mnogog dokoličara kako govori da nema koristi od našeg materinskog jezika; ali moje iskustvo nije bilo takvo. Da nije bilo toga, morao bih prositi svoj kruh.¹⁰⁰

Četiri je godine nakon Tomása autobiografiju objavio i pedesetak godina mlađi **Muiris Ó Súilleabháin** (1904.-1950.).¹⁰¹ Knjigu su **FICHE BLIAN AG FÁS** (1933.) na engleski preveli George Thomson i Moya Llewelyn Davies, a taj je prijevod objavljen pod naslovom **TWENTY YEARS A-GROWING**.¹⁰² Kad se jednoga dana na pustijem dijelu Otoka pred Muirisem pojavio njemu nepoznati George Thomson, prvo je pomislio da se radi o duhu (ili o kakvom vilenjaku čijih vrsta, podvrsta, varijeteta, i oblika u bogatoj irskoj predaji ima i previše). Bijaše već predvečerje, a Muiris je još bio u potrazi za izgubljenom ovcom. Uvjerio se da je Thomson samo čovjek (ali ipak Englez! a tima se nije smjelo vjerovati kao ni vilenjacima) kad je ovaj započeo razgovor s njim na lošem irskom. Razgovor se nastavio skakućući između engleskog i irskog uz stalno Thomsonovo bilježenje ovoga i onoga u notes. Muiris je nakon toga postao Thomsonovim stalnim drugom u šetnjama i učenju.

Bio je lijep sunčan dan godine 1923. Čuvao sam ovcu na padini brda, sunce se žutilo na zapadu, a ševa je pjevala iznad mene. Podigao sam glavu i slušao. Zaista, ptičice, koliko god si mala, ipak si me općinila, rekoh sebi. Baš se tada zemlja zatresla poda mnom. Podigao sam pogled i vidio petero ili šestero janjadi kako zajedno skakuću. Čuo sam romor. Čuo sam ga još jednom, kao kad se u more baca šljunak. Pogledao sam dolje preko ruba grebena i vidio jato skuša kako sjeku vodu uz veliku buku.

Krv je navalila u me i ja sam poskočio. Što je to u mene? Mrak pada, a ja još nisam našao svoju crnu ovcu. Hodao sam prema zapadu uz jarak, nježno žviždućući samome sebi. Otišao sam oko dvadeset metara prema jugu kad pomislih da vidim kako mi se približava čovjek, čovjek kakvoga na Blascaodu nije bilo. Stao sam, napeto gledajući. Boga mi, rekoh ja sebi, doista si ondje, i ako si došao s drugoga svijeta, ne činiš mi se siromašnim. Sad je vrijeme da budem postojan, jer možda izvučem bogatstvo iz ovoga; to jest, ako je u tebe moći koliko i u leipreachána¹⁰³ iz starih dana. Mislio sam da vidim smješak na njegovu licu. Vjere mi, u svakom slučaju nije loš izgled u tebe.

Sad je bio udaljen samo četrdeset metara, čovjek niti previsok niti prenizak, s hlačama do koljena i plaštem preko ramena, glava mu gola i čupa crne kose skupljena ravno iza nje. Strah je u meni rasao. Nije bilo nikoga poput njega na Otoku. Otkud je došao i sad mi se približava s vrha brda u smiraj dana? Naslonio sam leđa na pristranak jarka. Izvadio sam lulu i upalio je. Zatim sam okrenuo pogled prema jugoistoku, misleći, nema sumnje proći će kraj mene na svom putu, tako da mu mogu uzeti mjeru i reći da sam vidio leipreachána.

Čuo sam glas iza sebe. "Bog s tobom," reče on.

⁹⁸ Ovdje se pak Tomás više ne obraća primatelju pisma, već čitatelju svoje knjige.

⁹⁹ V. **Ó Criomhthain**, str. 249, odnosno **O'Crohan**, str. 239-240.

¹⁰⁰ V. **Ó Criomhthain**, str. 250-251, odnosno **O'Crohan**, str. 240-241.

¹⁰¹ Eng. Maurice O'Sullivan.

¹⁰² Ovo se *a-* u engleskom najčešće tumači prevođenjem tipične irske konstrukcije *ag + glagolska imenica* na engleski (*a- + -ing*).

¹⁰³ Eng. *leprechauns*.

Okrenuo sam se. Smješio se.

“Bog i Marija s tobom,¹⁰⁴ plemeniti čovječe,” rekoh ja.

Sjeo je kraj mene na kamen i izvadio kutiju cigareta. “Will you have one?” reče on na engleskom.

“Neću, hvala,” rekoh ja na irskom.

Pažljivo sam mu uzimao mjeru dok smo razgovarali, a on je gledao prema Uíbh Rátachu.¹⁰⁵ Obojica smo šutjeli duže vrijeme. Tada je on pokušao reći nešto na irskome, ali nije uspio. Zato se opet prebacio na engleski.

“What do you call that place over there?” reče on jakim akcentom.

“They call it Valentia Island,” rekoh ja na engleskome.

“And what would you say that in Irish?”

“Zovu ga Oileán Dairire,”¹⁰⁶ rekoh ja. Iz džepa je izvadio knjižicu i olovku i brzo zapisao što sam rekao. Vjere mi, mladiću, rekoh sebi, ovo ti nije prvi put da pišeš irski. Kad je završio, progovorih.

“Otkuda si, ako smijem pitati?”

“Repeat that, please.”

“Otkuda si?” ponovih vrlo sporo.

Sagnuo je glavu na čas, mrmljao riječi za zubima. Zatim je odgovorio na engleskome. “I am from London, and I came to the Blasket today,” reče on uz smijeh. (Smijeh Engleza, rekoh samom sebi, nisu li mi često govorili da ga se čuvam!)

Pitao me za ime. Rekoh mu.

“Moje je Seoirse Mac Thomáis,” reče on na irskome.

“Mislim da je i u tebe irski,” rekoh ja.

“Malo,” reče on uz još jedan smijeh.

Mračilo se i krenuli smo prema istoku, prema selu. Ispitivao me o ovoj riječi i o onoj riječi na irskome, a ja sam mu davao njihova značenja. Kad smo stigli do vrha puteljka: “Gdje odsjedaš?” rekoh ja.

Stao je na čas da razmisli. “Ja sam u kući Mícheála Ó Guithína.¹⁰⁷ Je li to ispravno?”

“Jest,” rekoh ja, “i kao što rekoh prije, uskoro ćeš usavršiti jezik.”

Nema sumnje da su u mladosti velike sposobnosti. Seoirse i ja smo proveli slijedećih šest tjedana šećući zajedno plažom, brdom i planinom, i nakon što je to vrijeme proveo u mojem društvu, bijaše u njega tečan irski. Kad bi svi u Irskoj bili tako gorljivima za jezik kao što je to bio on, narod bi stare Irske opet bio Gaelima bez mnogo odgađanja. Ali, nažalost, nije tako; jer na svakog gorljivog dolazi dvanaest njih koji to nisu, iako sada postoji neka vrst buđenja u jeziku, veliko hvala Bogu.¹⁰⁸

¹⁰⁴ Irski je sustav pozdrava ponešto kompliciran. Naime, na pozdrav se *Dia dhuit* (“Bog s tobom”) odzdravlja *Dia’s Muire dhuit* (“Bog i Marija s tobom”), na ovaj pak s *Dia’s Muire dhuit ‘s Pádraig* (“Bog i Marija s tobom i Patrik”), a na ovaj *Dia’s Muire dhuit ‘s Pádraig ‘s Bríd* (“Bog i Marija s tobom i Patrik i Brigid”). Svi ti pozdravi postoje i u množinskoj inačici, gdje umjestu *dhuit* stoji *dhaoibh* “s vama”.

¹⁰⁵ Ir. “(mjesto) potomaka Rátacha”. Eng. Iveragh. V. *Ó Dónnail*, str. 1296.

¹⁰⁶ Ir. “otok hrastika”. Engleski je naziv (Valentia Island) vjerojatno nastao kontaminacijom Englezima posve nerazumljivog Béal Inse “ušće otoka” (ustvari tjesnac dug 8 km, koji odvaja otok od kopna) poznatog im španjolskog oikonima Valencia. V. *Room*, str. 125.

¹⁰⁷ Isto ime nosi sin treće autobiografkinje s Otoka, Peig Sayers, i sam autor jedne autobiografije. Vjerojatno se radi o istoj osobi.

¹⁰⁸ V. *Ó Súilleabháin*, str. 177-178 (početak poglavlja AN STRÓINSÉIR), odnosno *O’Sullivan*, str. 220-223 (početak poglavlja THE STRANGER).

Potaknut neperspektivnošću života na Otoku, Muiris je odavno snivao da slijedi stope mnogih mladih koji su sreću potražili u pečalbi s one strane mora.¹⁰⁹ Thomson ga je odgovarao od toga svim srcem i uvjeravao kako bi, ako već želi otići s otoka, bilo puno bolje i pametnije otići u Dublin¹¹⁰ i ući u policijsku službu mlade Republike. Konačna je odluka o Muirisevoj sudbini donesena prilikom zajedničkog izleta na otok Inisicíleán.

Pogledao me između očiju i nakon nekog je vremena progovorio ozbiljnim glasom:

“Dobro, sad, na ovom usamljenom otoku nema nikoga osim nas dvojice, te se nadam da ćeš uliti hrabrosti mojem srcu.”

“Hoću, ako je to u mojoj moći. Postavi pitanje.”

Dobro sam znao koje će mi pitanje postaviti.

“Pitanje je, jesi li izbacio Ameriku iz svoje glave?”

Ustao sam ne izustivši ni riječi. Često me je prije toga Seoirse nagovarao da ne odem preko u Ameriku, već da ostanem u Irskoj i uđem u Civilnu stražu. Ali na meni je ležala nevoljkost cijeloga svijeta da učinim što mi je on bio rekao, i uvijek sam pokušavao odgoditi stvar. Ali sada je stigao zadnji dan i obojica smo znali da ako se ne složim s njim toga dana, pokupit ću se prije nego što ljeto opet dođe.

Pogledao sam prema zapadu na rub neba, gdje bi trebala ležati Amerika, i vratio se na putove misli. Izgledalo mi je da je Novi Otok ispred mene sa svojim lijepim ulicama i velikim visokim kućama, od kojih su neke tako visoke da deru nebo; zlato i srebro leže po jarcima i nitko ne radi ništa drugo osim što ih skuplja. Vidim dječake i djevojčice, koji nekada bijahu mojim drugovima, kako hodaju ulicom, smijući se vedro i zadovoljno. Vidim svoga brata Seána i sestre Máire i Eibhlín kako šechu zajedno s njim i svi zajedno govore o meni. Suze su se skupljale u mojim očima, ali ih nisam prolio. Kao što kaže stara izreka, “Gorke su suze koje teku, još su gorče one koje ne teku.”

Predugo sam ostao u toj tihoj meditaciji bez odgovora svome prijatelju. Koji bih mu odgovor dao? Bih li mu rekao da mi je draže otići među moje drugove s druge strane nego se otputiti u prijestolnicu Irske s njim?

Okrenuo sam se prema njemu. Gledao je na jugoistok prema Uibh Rátachu tako da sam mogao vidjeti njegov obraz.

“Seoirse,” rekoh ja nakon nekog vremena.

“Što je?” reče on, okrenuvši se prema meni.

“Koji je tvoj savjet?”

“Moji ti je savjet da nećeš na ulicama Amerike steći novac, kako mnogi misle.”

Opet sam pogledao preko mora.

Činilo mi se da Máire sad diže svoju pest prema meni govoreći glasno, “Ne slušaj ga, već dođi ovamo gdje su tvoji, jer ako odeš u Baile Átha Cliath,¹¹¹ više nikada nećeš vidjeti nikoga od svoje rodbine.”

Pogledao sam Seoirsea.

“Mnoge su misli koje sad prolaze tvojim umom. Ali slušaj,” reče on uz pokret rukom; “ako želiš znati kako povijest Amerike vidi Amer koji se vraća kući, misli na to kako on izgleda. Niti kapi krvi nije u njegovu tijelu, nego ju je ostavio iza sebe. Pogledaj djevojku zgodna lica koja

¹⁰⁹ Muiris Ameriku naziva i *An tOileán Úr* “*Novi (ili Svježi) Otok*”. Čak ju uspoređuje i s legendarnom *Tír na nÓg*, Zemljom mladih, otocima vječne sreće i mladosti iz irske predaje.

¹¹⁰ Englesko ime potječe od irskoga *dubh linn* “*crna bara*”, dok Irci isti grad nazivaju Baile Átha Cliath “*grad pleternog gaza*”. (Da je ono bilo anglizirano, vjerojatno bi dalo nešto poput *Ballyclee*.) Oba se imena odnose na rijeku An Life (eng. Liffey, porijeklo imena nejasno). Anglizirano ime opisuje dio rijeke na kojem je utemeljena jezgra grada, dok se irsko odnosi na isprepletene vrbove prutove kojima su premostili rijeku na tom mjestu. Inače postoji i treće ime grada, koje je u II. st. zabilježio Ptolemej, a glasi Eblana. V. *Room*, str. 50.

¹¹¹ Dublin.

prolazi. Kad stigne kući, ona je blijeda i koža je naborana na njezinoj obrvi. Da si to primjetio, Muiris, nikada ne bi otišao na to mjesto.”

Razgovarali smo tako sve dok se konačno nisam složio s njim i rekao da ću otići u Baile Átha Cliath. “Ali ako i bude tako, to u svakom slučaju neće biti sutra s tobom.”

“Pred tobom je još mnogo vremena. Ali ne idi tamo preko. To je moj savjet tebi.”¹¹²

Thomson je u svojem naumu i uspio, te je Muiris zaista i završio kao policajac. Poglavlja su, u kojima opisuje svoj put s Otoka kroz nepoznatu zemlju sve do Dublina, u svojoj jednostavnosti jedna od najtužnijih u tim autobiografijama. Muiris su i Kralj krenuli s Otoka čamcem koji je vozio treći Otočanin.

Uskoro smo izlazili iz uvale, moja su leđa bila okrenuta prema Otoku mog rođenja, a lice prema kopnu. Čuo sam lavež za sobom. Dobro sam znao što je to. Osvrnuvši se ugledao sam zavijajuću Rós na obali dok je gledala kako ju napuštam. Potisnuo sam jad koji je oblakom obavijao moje srce.

Konačno smo stigli u Dún Chaoin. Uspinjao sam se putem polagano i teško. Stao sam. Istegnuo sam se i osvrnuo prema Otoku. Nekoć sam malo razmišljao o tome da ga napustim, ali, žalosti moja, taj je dan konačno došao. Pogledao sam oko sebe. Ništa se nije čulo, osim zvuka valova odozdo. Razmišljao sam i procjenjivao, a nikoga nije bilo da mari za me osim Boga u Slavi u Kojega sam vjerovao da me vodi pravim putem do prijestolnice. Pogledao sam prema jugu na cestu za Cinn Sléibhe, a onda prema sjeveru na cestu za Cinn Sratha, zatim opet na cestu za Clasaig; i sjetio sam se priče koju sam prije mnogo vremena pročitao, o udovičinu sinu koji je okrenuo grudi velikom svijetu i križanjima koja su ga zbunjivala.

Čuo sam glas iza sebe: “Još si uvijek tu?”

Okrenuo sam se i vidio Kralja. “Vjere mi, jesam,” rekoh ja, tresući se. “Nije u mene velika žurba.”

“Pretpostavljam da ćeš noćas ići do Daingeana?”

“Hoću. Je li put prema sjeveru najkraći?”

“Nesumnjivo jest.”

Pozdravili smo se i rastali. Ja sam krenuo svojim putem, a Kralj svojim gore prema Baile na Rátha.

Sad sam bio sam, tapkajući svojim putem prema sjeveru i s mokrom maglom po cesti. Kad sam stigao na vrh Ceathrún opet sam stao i sjeo da se odmorim. Upalio sam lulu, nemajući druge utjehe. Ponovo sam pogledao Otok. Bio je to moj zadnji pogled na njega s Mám na Ceathrún. Prvo što mi je privuklo pozornost bio je vrh Cróidh, najvišeg brda na njemu, te se sjetih ovih stihova:

Zbogom ostaj, sretni vrhu,
ljubičastim vrijeskom krunjen!
Tko se na tvoj popeo vrh
Na njeg se osvrće pečalan.¹¹³

Prvi je doživljaj grada u očima čovjeka iz provincije nesviklog na urbanu užurbanost sigurno jedan od uspješnijih opisa stanja zbunjenosti pred jednim novim svijetom. Nema sumnje da je tomu pogodovala autentičnost opisanoga. U obzir moramo uzeti i to da se ovdje nipošto ne radi o Dublinu, već tek o znatno manjem Daingeanu!

Stao sam, gledajući svud oko sebe. Bože, otkuda su došli svi ovi ljudi? Čovjek hvata torbu, žena trči, druga žena za njom, svugdje žubor glasova i pometnja. Hvataju ručicu na vanjskoj strani vlaka ne bi li otvorili vrata, ali se vrata ne daju. Trče do sljedećih vrata, ljudi i žene trče zajedno.¹¹⁴

¹¹² V. *Ó Súilleabháin*, str. 187-189, odnosno *O’Sullivan*, str. 235-237.

¹¹³ V. *Ó Súilleabháin*, str. 193-194, odnosno *O’Sullivan*, str. 242-243.

¹¹⁴ V. *Ó Súilleabháin*, str. 197-198, odnosno *O’Sullivan*, str. 248.

Kako je bio izvornim govornikom irskoga, Muiris je upućen u službu u Conamaru, jer nova država nije obilovala službenicima koji bi se snalazili u većinskom jeziku tamošnje populacije. Situaciju najbolje opisuje sam Muiris u svojoj knjizi. U istom su se odjeljku vagona s njim našla dvojica Conamaraca, koji su, poučeni iskustvom da policajci ne razumiju irski, slobodno razgovarali pred njim.

Bila su još dvojica u istome odjeljku, najneobičnija dvojica koju sam ikada vidio, odjeveni u bijeli flanel od glave do pete. Nije prošlo mnogo vremena kad jedan počne govoriti drugome na irskom. Srce mi je skočilo od ljubavi za taj jezik, iako mi je bilo teško razumjeti ih, jer su govorili dijalektom Conachta.

“Čini se da će danas kišiti, Cóil,” reče jedan od njih.

“Doista se čini,” reče drugi.

“Koliko još ima do Maigh Cuilinna,¹¹⁵ Cóil?”

“O, sada nismo daleko od njega.”

“Usudujem se reći da je murjak u potrazi za *potínom*,”¹¹⁶ reče drugi tip gledajući me.

Gledali su jedan drugoga smijući se. Pretvarao sam se da čitam knjigu, kao ne razumijem ih.

“Usudujem se reći da su dovoljno loši i kad su u tvom mjestu,” reče Cóil.

“*Ó mhuisse*,¹¹⁷ sine, vrag je u svima njima.”

“Taj murjak ne izgleda previše loše,” reče Cóil uz još jedan pogled prema meni.

“Doista je pristojan izgled u njega, tko god da je.”

“Pretpostavljam da u njega nije znanje irskoga?”

“Kako bi ga moglo biti? U koga je irski osim u svjetskih bijednika?”

“Pa, sad smo na stanici.”

Čim sam to čuo ustao sam:

“Usudujem se reći da ste vi iz Conamare,” rekoh im ja na irskom.

“O, k vragu!” reče Cóil.

“O, k vragu!” reče drugi tip. “Nije li dobro što nismo rekli ništa što ne treba? Velim ti ja, Cóil, nikome se ne može vjerovati ovih dana ni na cesti niti na stazi.”

“O, vrag leži u tome,” reče Cóil. “Nisi li nikada čuo da se murjaku ne smije vjerovati sve dok nije proveo sedam godina pod ilovačom?”¹¹⁸

No tjeranje zakona nije bilo sukladno Muirisevom temperamentu. Nakon što je njegova knjiga objavljena, napustio je Civilnu gardu, sagradio si kuću, oženio se i nastanio među seoskim življem Conamare. Ondje je sretno živio do dana kad se 1950. g. utopio plivajući. Iza njega su ostali udovica, sin i kći.

Peig je *Sayers* (1873.-1958.) na više načina iznimka među autorima autobiografija s Blascaoda. Ona nije rođena na Otoku, već četrdesetak kilometara istočno od Dún Chaoina. Na Otok je došla priženivši se na njega. Irski joj nije bio materinskim jezikom, ali je njezina obitelj bila tek jedno pokoljenje udaljena od toga. I konačno Peig nije sama napisala svoju životnu pripovijest, jer je cijeloga života ostala nepismenom, već je autobiografiju diktirala svom sinu, pjesniku Mícheálu Ó Guithínu¹¹⁹ (ili Ó Gaoithínu). Iako su njezin nesumnjiv pripovjedački talent uočili već Robin Flower i Kenneth Jackson dok su bilježili *SCÉALTA ÓN MBLASCAOD*,¹²⁰ tek su ju znanstvenica

¹¹⁵ Ir. “ravnicu svetoga”: Eng. Moycullen. Mjesto se nalazi u grofoviji Gailimh. V. *Room*, str. 93.

¹¹⁶ Poitín je (eng. *poteen*) naziv za ilegalni whiskey, destilirani u kućnim radinostima. (Neka vrst analogije ruskim samogonima.)

¹¹⁷ Uzvik, koji niti u engleskom izdanju knjige nije preveden, već tek transkribiran kao *musha* ili *wisha*. *Ó Dónaill* (str. 888) uzvik prevodi kao “*Indeed!*” ili “*Well! Well!*”

¹¹⁸ V. *Ó Súilleabháin*, str. 229-230, odnosno *O’Sullivan*, str. 293-294.

¹¹⁹ Eng. Michael O’Guiheen. Na Otoku bijaše običaj da udana žena zadržava svoje djevojačko prezime.

¹²⁰ Ir. “*Pripovijesti s Blascaoda*”.

Máire Ní Chinnéide¹²¹ i studentica Léan Ní Chonalláin nagovorile da ispriča svoj život. Knjiga je jednostavna naslova PEIG izašla 1935. g., dvije godine nakon Muiriseve, iako je njezina autorica tridesetak godina starija od njega (a dvadesetak godina mlađa od Tomás).¹²² Knjigu je na engleski preveo Bryan MacMahon.

KARAKTERISTIKE DJELA

Na Otoku se na jugozapadu Irske odvojenog pojasom mora od ostatka zemlje nije sačuvala samo najčišća inačica zapadnomunsterskoga dijalekta irskoga jezika, već su u takvoj izolaciji Otočani i u XX. st. sačuvali živom irsku tradiciju večernjih okupljanja uz ognjište, na kojima se izmjenjivala glazba, pjesma, ples i pripovijedanje pripovijesti. Upravo je ta tradicija poslužila kao osnova za izgradnju novog, kazališnog pristupa folkloru u teatru Siamsa Tíre¹²³ u mjestu Trá Lí¹²⁴ na sjeveroistočnom rubu poluotoka, a kojeg je od jezgre crkvenog zbora osnovao svećenik Pat Ahern. Najvažnija komponenta ove tradicije koja dolazi do izražaja u naše tri autobiografije (ustvari jedina koja se uopće može pretočiti u pisani tekst) jest ona narativna. Usmena je kultura na Otoku, naime, zahvaljujući niskoj razini pismenosti (gotovo nikakvoj na irskom jeziku) ostala nepomučenom sve do prošloga stoljeća. Svo se troje otočkih autora drži usmenih načina pripovijedanja. U slučaju je *Peig Sayers* to i očekivano, jer je ona svoju autobiografiju i sastavila usmeno, diktirajući ju sinu. No i ostale dvije pokazuju jak utjecaj irske pripovjedne predaje. Na to najviše upućuju navodi dijaloga, u kojima se svaka replika popraća praktički obvezatnim *rekoh ja* ili *reče on/ona*.¹²⁵ Eliptičnost i posljedično tome povremena nerazumljivost na prvi pogled, a koja se najbolje očituje u trenucima kad se čitatelj mora podosta koncentrirati na tekst ne bi li otkrio na koga se ili što odnosi neka zamjenica, glavne su karakteristike koje ove autobiografije vežu s pripovjednom tradicijom staroirskih saga.

Naraciju preuzetu iz usmene književnosti potvrđuje i fragmentarna struktura djela. Poglavlja su sadržajno relativno autonomnima jedna spram drugih, iako su povezana relativnom kronologijom. Točni se vremenski markeri rijetko pojavljuju, a i kad se pojavljuju, nisu toliko precizni koliko bi to nama danas odgovaralo. Tomás tu i tamo ubacuje opaske poput *tada sam imao ... godina* ili *bilo je to godine kada...*, ali ne vjerujem da se u njih možemo pouzdati s kalendarskom sigurnošću. Kao prvo, svoju je knjigu napisao u poznoj dobi (knjiga je datirana 1926. g., a objavljena je tri godine kasnije, kad je njezin autor imao 73 g.), pa, iako ne treba sumnjati u bistrinu i dobro sjećanje autora, neka vremenska sažimanja i nije tako teško pretpostaviti. S druge strane mora da je računanje vremena na Otoku, bez stalne škole, crkve ili klasičnog radnog tjedna, bilo barem u nekoj mjeri približno. Naravno, za velike se praznike išlo na kopno, u crkvu i u tim se točkama kalendar Otočana u potpunosti preklapao sa službenim (možda čak i korigirao njime), ali bez pisanoga kalendara, kad je sve bilo povjereno isključivo ljudskom pamćenju (koje je u ljudi

¹²¹ Eng. Mary Kennedy.

¹²² Tri glavne autobiografije s Otoka, dakle, opisuju život triju uzastopnih generacija. Od one Tomásove, koja nije mogla niti zamisliti da u školi uči irski ili na irskome, a kamoli razmišljati o nekakvoj od Ujedinjenoga kraljevstva neovisnoj Irskoj republici, preko Peig, koja je živjela u vrijeme kad žene u takvim krajevima nisu mogle aspirirati ni na kakvo školovanje, pa sve do Muirisa, koji je pripadao naraštaju koji je oslobođenje ne samo doživio (kao i ostalo dvoje, uostalom), već ga je doživio dovoljno mlad da bi toj svojoj novoj staroj domovini i doprinio uključivši se u njezine snage reda.

¹²³ Ir. "zabava zemlje". V. *Ó Dónaill*, str. 1090 i 1240.

¹²⁴ Ir. "plaža (rijeka) LP", koja se ulijeva u more južno od grada. V. *Room*, str. 122. Samo je ime rijeke na staroirskome značilo "ljepotu, boju puti, sjaj", koji se sadržaj, s nešto jačim naglaskom na njegov dio koji se tiče boje, sačuvala i u novoirskome. V. *DICTIONARY OF THE IRISH LANGUAGE*, str. 433 i *Ó Dónaill*, str. 781.

¹²⁵ Na irskome *arsa mise* (1. l. jd.) odnosno *ar seisean* (3. l. sg. m.) ili *ar sise* (3. l. sg. f.). Isti način markiranja dijaloga (u nedostatku navodnika kako u govorenom tekstu, tako i u srednjovjekovnim pravopisima) nalazimo i u staroirskim sagama, naravno nikada u prvom licu: *ol/or sé* (m.) odnosno *ol/or sí* (f.).

usmene tradicije ipak puno bolje funkcioniralo nego u ovoj našoj zaboravljivoj kulturi koja sve mora odmah ili zapisati ili zaboraviti) mora da je bilo ponekih pomaka u računu, iako sumnjam da su ti pomaci ikada bili ekstremnima. Fragmentarnost se djela, međutim, ne uočava isključivo između poglavlja, već vrlo često i unutar njih. Autori pod jednim naslovom okupljaju nekoliko događaja, koji se međusobno nužno ne stavljaju u određeni vremenski odnos, nego se implicira da se ono što se opisuje kasnije kasnije i dogodilo.¹²⁶ Takva struktura autobiografija i nije neobičnom ako se sjetimo načina njihova nastajanja. Peig je autobiografiju diktirala svom sinu, pjesniku Mícheálu Ó Guithínu, a prozni usmeni tekst ne podnosi dugotrajne, opširne i moguće samoreferirajuće dijelove cjeline, dok preferira svojevrstu formulaičnost izraza. Tomásova je knjiga pak nastala skupljanjem niza pisama koje je autor slao O'Kellyju i njihovim povezivanjem naknadno dodanim dijelovima teksta u jedinstvenu cjelinu. Koherentnost se nekih od tih pisama postizala tematskom povezanošću, poput ogleđa o određenom predmetu (n.pr. poglavlje **NAŠE KUĆE**¹²⁷), neka vremenski (većina njih), dok neka kombiniraju ta dva pristupa (n.pr. poglavlje **MOJE DJETINJSTVO**¹²⁸, koje uključuje i uvodne napomene o vlastitom porijeklu, ili pak poglavlja posvećena fazama autorova školovanja). U svakom slučaju postoji mogućnost da su se pojedini događaji, opisani u različitim poglavljima, vremenski preplitali, ali je to praktički nemoguće ustanoviti, jer fingiranje kronologije u tekstu nikada ne dovodi do vremenskih paradokasa.

Iako se u slučaju autobiografija ne bi trebalo postavljati pitanje identiteta autora, pripovjedača i lika, moguće je razmatrati odnos pripovjedača i lika, odnosno pitanje identiteta *ja* koje pripovijeda i *ja* o kojem se pripovijeda. Da kod Peig Sayers postoji svijest o različitosti ta dva *ja* svjedoči početak njezine životne pripovijesti, kao i jedan od zadnjih odlomaka njezine knjige:

Sada sam stara žena, s jednom nogom u grobu i drugom na njegovu rubu. Iskusila sam mnogo lakoća i mnogo teškoća od dana kad sam se rodila sve do dana današnjega. Da sam unaprijed znala polovinu, ili barem trećinu onoga što je budućnost pripremala za mene, moj um i srce ne bi bili toliko radosni ili toliko hrabri kao što su bili na početku mojih dana.¹²⁹

Koliko sam stara, još je mnogo toga u mojoj glavi što ne mogu ovdje zapisati. Trudila sam se najviše što sam mogla da dam besprijekoran izvještaj o ljudima koje sam poznavala, tako da nas se pamti kad se preselimo u vječnost. Ljudi će ipak hodati iznad naših glava; moguće je čak i da će ušetati u groblje na kojem ću ja ležati, ali ljudi poput nas više nikada neće ovdje biti. Ispružit ćemo se u tišini – i stari će svijet nestati.¹³⁰

Peig je Sayers, dakle, u svojim osvrtima pomalo melankolična, sjetna. Bi li se to moglo povezati sa svojevršnim *ženskim pismom* njezine autobiografije? Reflektiraju li te njezine emocije položaj žene u težačkome društvu na jednom zabačenom otoku Irske? Čitajući njezinu životnu priču stalno imamo osjećaj da njezin život upravlja njome, a ne obrnuto. Dapače, taj je utisak jači negoli u slučaju njezinih muških kolega. Nju život uglavnom nosi sa sobom, a ona mu se pokorava, praktički ne pokušavajući niti u jednom trenutku nekim svojim aktivnim izborom utjecati na njegov tok.

Tomás Ó Criomhthain pak ide korak dalje, stalno referirajući na sebe kakav je nekada bio. Izrazi koje pri tom koristi nisu nimalo laskavi za njega samoga. Već na samom početku djela,

¹²⁶ I opet treba uspostaviti paralelu sa staroirskom pripovjednom tradicijom u kojoj su gotovo isključivi vremenski markeri *iar sin* "poslije toga", *iarum* "nakon toga", *and* "onda, tada", *trá* "onda, tada", *fo chétóir* "odmah, smjesta", *dadaig* "nakon nekog vremena", odnosno neodređene sintagme poput *feachtus n-ann* "jednom prilikom" i donekle uzročni odnosno posljedični veznici *co* "stoga, tako, tako da" ili *didiu* "stoga, tako". No nije staroirska tradicija jedina koja je mogla na taj način utjecati na naraciju Otočana. Isto se načelo vremenske neodređenosti uvelike koristi i u **BIBLIJI**, na što je ukazao već i **E. Auerbach** u poglavlju **ODISEJEV OŽILJAK** knjige **MIMESIS. PRIKAZIVANJE STVARNOSTI U ZAPADNOJ KNJIŽEVNOSTI** (prijevod Milana Tabakovića izdan po Nolitu u Beogradu 1968. g., str. 7-29).

¹²⁷ V. **Ó Criomhthain**, str. 33-38, i **O'Crohan**, poglavlje **OUR HOUSES**, str. 26-32. U irskome izdanju knjige poglavlja nemaju naslova, dok engleski prijevod uz naslove donosi i podnaslove s kratkim pregledom opisanoga.

¹²⁸ V. **Ó Criomhthain**, str. 13-19, i **O'Crohan**, poglavlje **MY CHILDHOOD**, str. 1-12.

¹²⁹ Na str. 13 i irskoga izdanja **PEIG** i prijevoda na engleski.

¹³⁰ Na str. 199 irskoga izdanja **PEIG** i na str. 212 prijevoda na engleski

aludirajući na činjenicu da se rodio kao najmlađe dijete roditelja u poznijoj životnoj dobi, o sebi govori kao o *ostacima iz (dna) vrča*¹³¹ odnosno o *zadnjem iz legla*¹³² ili kao o *teletu stare krave*.¹³³ Potpuno je svjestan svoje nekadašnje razmaženosti, na koju istovremeno gleda prijekim okom, ali i sa mnogo simpatija. Razumijevanje je koje ima prema maloj mazi posve razumljivo: pa u oba se slučaja (i „onda” i „sada”) radi o istom pojedincu! Upravo je ta mogućnost sagledavanja sebe „onda” za razliku od sebe „sada” najčešće izvorište ironije, koja ovog autora bitno razlikuje i od Muirisa i od Peig. No Tomásova se ironija ne ograničava na opise samoga sebe, ona je nazočna i u opisima ljudi s kojima je dolazio u dodir, kao n.pr. onih iz kuće prekoputa, ali i u deskripcijama nekih događaja, kako u već spomenutom odlomku o uplovljavanju prvog *naomhóga* u Otočku luku, tako i u opisu jedne druge anegdote, koja ukazuje na skoro sveopću izoliranost otočana od ostatka Irske (odlomak počinje povratkom Tomása s kopna, koji se nenadano odužio zahvaljujući suprugu njegove sestre):

Kad sam se vratio kući, i to nakon tri dana zbog Páida Shéamaisa – vržjeg Páida (Bog neka mi oprostí što ga tako zovem) – mnogo je naplavljenih stvari plutalo oko Otoka – svakovrsni ostaci broda, drvlje i ogromne, vrhom pune kutije. Nitko nije poznavao ono što je bilo u njima kad su provalili u njih. Nastavljali su ih otvarati i odnositi ih kući nakon što bi bacili cijeli njihov sadržaj.

Kad su Otočani vidjeli da nemaju koristi od dobara u kutijama, pustili bi da ih more odnese čim bi im se nešto drugo našlo na putu. Tih su dana žene nosile crne podsuknje od flanela, a bojadisale bi ih pomoću vrbovnika. Namočile bi ih prije nego što bi na njih stavile tamno bojilo i, zamislite samo! jedna je od domaćica, koja je trebala namočiti dvije podsuknje, došla na zamisao da za prvo močenje iskoristi tvar iz jedne od onih kutija koje je donio njezin suprug. Primjetila je da tvar otpušta boju kad je se navlaži. Kad je već imala ideju, provela ju je, i bio je to potpun uspjeh, jer niti jedno bojilo do tada nije tako duboko prodrlo u podsuknju kao ovo. Pokazivala bi što je učinila jednoj ženi za drugom, i nije se imala razloga sramiti, jer je mudroliju izvršila kako valja.

“Kakav li je nesposobni suprug u mene!” reče grdeća žena koja je vidjela podsuknje pripremljene za bojadisanje. “Nikad mi nije donio ni zrnca toga u kuću dok su mi u kući dvije podsuknje čekale tri mjeseca, jer ih nisam imala čime obojadisati. Neće on puno vrijediti nakon što ga se ja dočepam.”

“Za Boga miloga,” reče joj druga žena, “pusti ga na miru.”

Žena nije dugo čekala prije negoli se njezin muž spustio s brda noseći veliku vreću treseta.

“Neka ga vrag odnese, Siobhán! Istegnuo sam svaku tetivu u leđima,” reče on. Mislio je da će ona suosjećati s njime, znaš,¹³⁴ ali je ona postupila drugačije.

“Tuga neka je u ovaj dan, da ti je barem iščašilo bedro!” reče ona. “Jer će proći mnogi dugi dan prije negoli uneseš vreću vredniju od ove u moju kuhinju.” I oči su joj plamtjele dok je to govorila.

“*Dhera*, ne sjećam se da sam ikada ostavio napolju ijednu vreću koja je bila vrijedna donošenja u kuću,” reče on.

“*Dhera*, vraže, nisi li ostavio ono iz kutija za sobom, a to bi zacrvenilo podsuknje,” reče ona, “Morala sam čekati na to ova tri mjeseca.”

¹³¹ Na irskome *driodar an chrúiscín* (v. *Ó Criomhthain*, str. 13). Na engleskome *the scrapings of the pot* (v. *O’Crohan*, str. 1).

¹³² Na irskome *deireadh an áil* (v. *Ó Criomhthain*, str. 13). Na engleskome *the last of the litter* (v. *O’Crohan*, str. 1).

¹³³ Na irskome *driodar an chrúiscín* (v. *Ó Criomhthain*, str. 13). Na engleskome *an old cow’s calf* (v. *O’Crohan*, str. 1). U irskoj, pa i keltskoj tradiciji pojam goveda primijenjen na ljude ne mora nužno imati pejorativni prizvuk. U pripovijesti se **IZGNANSTVO UISLENOVIH SINOVA** Noíse (proto-Tristan) o Deirdre (proto-Izoldi) izražava riječima „Zgodna je velika junica što prolazi kraj nas” (v. *Matasović*, str. 96, te na str. 105 bilješku 2 vezanu uz to mjesto u tekstu).

¹³⁴ Kako ni irski ni engleski jezik ne poznaju posebne oblike iz poštovanja (analogne našem *Vi*), teško je odrediti odnosi li se ova riječ na O’Kellyja, primatelja Tomásova pisma, ili pak na čitatelja knjige.

“Razdražena si, ženice,” reče on.

“Nije ni čudo, kad su u *one* u kući preko puta tri velike kutije toga, a u mene nije niti prstohvat koji bih mogla baciti kokošima,” reče ona.

“Nije važno što u tebe jest, a što nije, jer ti si čisto izvan sebe,” reče njezin suprug.

“O! zla kob na tebe, i zla je kob u tebe i u svakoga tko ti je blizu!” reče ona; “i odreži mi uši ako čovjek koji je donio kući one kutije ne dobije njihova ploda; u takvim vrsnim kutijama zasigurno ne može biti loša stvar – svaka je kutija iznutra podstavljena olovom sjajnim kao *shilling*.”

Suprug je bio dobar, lakouman čovjek, ali kad ga je dovela do bijesa, oborio se na rugalicu.

Jednog je dana slijedećeg tjedna ova žena ponovno posjetila ženu koja je obojadisala podsuknje; a one su i dalje bile savršenima. Imala je još jednu priču o istoj stvari, i još jednu porabu za to – u nje bijahu dvije proždrljive svinje koje su skapavale, ali otkad je počela variti tvar za njih, miješanu sa šakom brašna, udobno su se zavalile u dvorištu, trbuhom nagore. “I uskoro će biti fine masne,” reče ona.

“*Mhuise*, zlo je i naopako u čovjeka koji nikada nije donio kući niti zrnce toga,” reče ružeća žena, “i u mene su dvije izglednije svinje spremne da od gladi pojedu djecu – čista kost i koža iako su stare skoro godinu dana.”

“*Dhera*,” reče druga žena, “kako je sve već počinjeno, nemoj odati da te smeta.”

Kad je ta zloća od žene stigla doma, iskala je svađu, i sa svakom je minutom sve više gundala sve dok joj suprug nije stigao kući. Izgrdila ga je uzduž i poprijeko.

“*Dhera*,” reče on, “pa nisam ja ni izdaleka jedini čovjek koji je to bacio.”

“Vraga, osim budale kakva si i ti,” reče ona.

Toliko ga je razbjesnula da su na kraju susjedi morali doći da ih razdvoje.

Slijedećeg se jutra suprug pokrenuo. Pravio se da ide u Daingean po hranu za svinje. Posudio je nešto odjeće od ovoga i onoga, i nije stao sve dok nije stigao u grad.

Neki su mu rođaci platili put, i otada se nikada nije vratio.

Stvar je u kutijama bio čaj – prvi koji je ikada dospio na Otok. Sada smo već svi puno pametniji.¹³⁵

S vremena na vrijeme Tomás uspoređuje život kakav je bio onda (vrijeme koje se opisuje ili vrijeme njegove mladosti) s onim danas (vrijeme u kojem se opisuje). Ta usporedba, kao i uvijek u sličnim situacijama, ide na štetu današnjice, a veliča prošlost. Karakterističan je za to završetak poglavlja **DAN LOVA NA TULJANE**.¹³⁶

Čudan je način na koji se svijet mijenja. Danas nitko ne bi stavio komadić tuljanovog mesa u svoja usta. Tope ga za rasvjetu, zbog njegove zasićenosti uljem. Štoviše, ako poklonite kožu gospodinu, jedva da će je se udostojiti primiti od vas. Mnogo je vremena prošlo otkad je netko pokušao napraviti nešto drugo s jednim od njih osim da ga baci psima. Ipak su u one dane bili značajnim izvorom za ljude, i kože i mesa, i mogli ste dobiti paket brašna¹³⁷ za jednog od njih. I gdje god da ste poželjeli odnijeti komad tuljanova mesa mogli ste dobiti istu težinu svinjetine, ako su je imali u kući. Ljudi ne znaju što je najbolje jelo za njih, jer su oni koji su jeli takvu vrst hrane bili dvaput bolji od ljudi danas. Seoska je sirotinja običavala govoriti da su zamišljali kako bi živjeli koliko i orao kad bi samo imali hranu ljudi iz Daingean Uí Chúise. Ali činjenica je da su jedači dobre hrane već dugo u grobu, dok su oni koji su živjeli na dijeti skapavanja još uvijek živi i zdravi.¹³⁸

¹³⁵ V. *Ó Criomhthain*, str. 78-80. V. *O’Crohan*, str. 71-73.

¹³⁶ U *Ó Criomhthain* str. 100-107. U *O’Crohan* poglavlje **THE DAY OF THE SEAL HUNT**, str. 94-101.

¹³⁷ Ovdje riječ *brašno* dobro prevodi riječi porabljene u irskome tekstu (*mine*), odnosno u engleskome prijevodu (*meal*), svojim starijim sadržajem (“*hrana, jelo*”) nadopunjujući noviji (“*mljevene žitarice*”).

¹³⁸ V. *Ó Criomhthain*, str. 107. V. *O’Crohan*, str. 100-101. I *Ua Maoileoin* (str. 21.) tvrdi da su Otočani tuljanovo meso cijenili čak i iznad svinjetine. O tome da je svinjsko meso bilo na velikoj cijeni i u staroirsko doba v. *Matasović*, str. 93, bilj. 12.

U vezi ovog poglavlja treba odmah napomenuti kako se današnjim ekološki osvještenim čitateljima ubijanje tuljana, kakvim ga opisuju Otočani, mora učiniti stravičnim. No ti isti štoci ne bi niti za sekundu smjeli smetnuti s uma da takav lov nije bio organiziran s ciljem da lovci svojim ženama pribavljaju bunde kojima bi se ove mogle praviti važne u društvu, već da je u pitanju bila čista borba za opstanak. Otočani bi iskoristili svaki djelić tuljana, i meso, i salo, i kožu (ne znam jesu li što radili s kostima) i ništa nisu bacali. Ne smijemo unositi naša današnja stajališta (opravdanu ljutnju na masakre tuljanovih beba) u posve drukčiji mentalitet, koji za luksuz nije znao, a propuštena mu je prilika mogla značiti i smrt od gladi!

Kod Muirisa je pak odmak od nekadašnjeg *ja* teže ustanoviti. No kod njega je vremenski razmak između *ja* koje piše i *ja* o kojem se piše doista i najkraći: knjiga mu je bila objavljena kad nije napunio ni tridesetu (u usporedbi s Tomásovih 73 godine i sa 63 koliko ih je imala Peig u vrijeme objavljivanja svoje knjige). Tako nas ne bi smjela začuditi niti uživiljenost s kojom posebno opisuje svoj odlazak od kuće da bi se u Dublinu priključio policiji mlade države. Put je dalje na istok od An Daingena u to doba za Otočane bio teškom egzotikom. Rijetko je tko imao potrebu da ide tako daleko na istok, a još je manje bilo onih koji bi pokazivali želju odnosno znatiželju za svijetom koji se ondje nalazio. (Većina je ipak okretala glave prema zapadu, bilo za dragima koji su otišli preko oceana, bilo maštajući kako će i sami jednog dana preko.) Svi su Muirisevi osjećaji bola zbog rastanka s domom preliveni u stranice, te čitatelj jednostavno mora suosjećati s Otočaninom, kojeg sudbina odvlači s njegova voljena Otoka u nešto nepoznato i samim time opasno.¹³⁹ Ta je izočnost distance pisca od lika još uočljivija na kraju njegove knjige. I Peig i Tomás unose sjetu u zadnje odlomke svojih autobiografija:

Jednog dana na Blascaedu više neće biti nikoga od onih koje sam spomenuo u ovoj knjizi – i nikoga tko bi ih se sjećao. Zahvaljujem Bogu, koji mi je dao priliku da od zaborava spasim one dane koje sam vidio vlastitim očima i čije sam breme nosio, te će ljudi i kad odem znati kakav je bio život u moje vrijeme i kakvi su bili susjedi uz mene.

Otkad je na ovom otoku potpaljen prvi oganj nitko nije pisao o njegovu životu i njegovu svijetu. Ponosan sam što sam zapisao svoju pripovijest, kao i onu mojih susjeda. Ovaj će zapis kazati kako su Otočani živjeli u stare dane. Moja je majka raznosila treset kad mi je bilo osamnaest godina. Činila je to kako bih mogao ići u školu, jer smo rijetko imali prilike za izobrazbu. Ufam se u Boga da će i ona i moj otac naslijediti Kraljevstvo Nebesko; i da ću ih i ja i svaki štoci ove knjige ponovo sresti na Rajskim Otocima.¹⁴⁰

S Muirisem to nije slučaj. Kraj njegova djela nije osvrt starog čovjeka pred kraj života, već prvi posjet domu nakon odlaska u policijsku službu. Iako i njegove oči vide da se život na Otoku polagano približava svojem svršetku, završni odlomci njegove autobiografije ne daju naslutiti da je s njima sve dovršeno, gotovo, finalno; oni kao da iza sebe iziskuju natpis *nastavit će se*:

Poslije čaja sam tumarao selom. Svatko bi, koga sam sreo na putu, stao da mi poželi dobrodošlicu.

Velika se promjena dogodila u dvije godine – zelena je trava rasla na stazama kojima se nije hodalo; pet je ili šest kuća bilo zatvoreno, a ljudi se iselili na kopno; polja su, koja su nekad okruživali lijepi drveni zidovi, propala; veliki crveni tragovi na Duimhe,¹⁴¹ koje su ostavile noge zaplesanih mladića i djevojaka – ni traga od njih.

Kad sam se vratio doma, u kućama su već gorjele svjetiljke. Ušao sam. Moj su otac i djed sjedili svaki s jedne strane ognjišta, djed je pušio lulu.¹⁴²

¹³⁹ Nažalost je cjelokupni dio autobiografije koji o tome govori prevelik da bih ga ovdje mogao u potpunosti citirati. On obuhvaća tri poglavlja knjige. U izvornom su izdanju to **FÁGAIM AN BAILE, ÓN NDAINGEAN SOIR i CATHAIR BHAILE ÁTHA CLIATH** (str. 192-218), odnosno **I LEAVE HOME, FROM DINGLE EAST i THE CITY OF DUBLIN** engleskoga prijevoda (str. 240-277).

¹⁴⁰ V. *Ó Cromhthain*, str. 256. V. *O’Crohan*, str. 244-245. Završni je odlomak Peigine knjige naveden nešto više.

¹⁴¹ Ir. “*sipina*”.

¹⁴² V. *Ó Súilleabháin*, str. 233-234. V. *OSullivan*, str. 298.

Tri su navedene autobiografije nedovoljno poznate u nas. Za njih znaju tek najzadrtiji kelto- i hibernofili, a čitalo ih je još manje pojedinaca. Svi bi koje zanima irska književnost trebali posegnuti za njima kao vjerojatno zadnjim ostacima irske usmene tradicije, za koju sam uvjeren da seže sve do vremena staroirskih saga.¹⁴³ Ljubitelji će irskoga jezika, ma koliko neznatnim bio njihov broj u nas, u izvornim izdanjima naći svu ljupkost jedne od njegovih govornih varijanata. Ipak je pri čitanju izvornika dobro uza se, osim rječnika, imati i engleski prijevod radi lakšeg snalaženja u ponekad izrazito lokalnom (ne-sveopće-irskom) leksiku. Engleski su pak prijevodi divan izvor irske govorne inačice engleskog jezika, odnosno engleskog jezika kakvim se služe izvorni govornici irskoga. Znalcima će irskoga pak prijevod dobro poslužiti za prepoznavanje irskih gramatičkih (pretežno sintaktičkih) osobitosti pretočenih u jezik sasvim drugačije strukture. Na kraju bih, ali ne i kao najmanje važan, također spomenuo užitak čitanja tri knjige, za koji ne treba biti nikakav ezoterični stručnjak, niti filolog, niti lingvist, niti etnolog; užitak koji je omogućen svakome tko je tek dovoljno znatiželjan da posegne za njima. Nažalost hrvatskih prijevoda još nema, a ni engleski se ne nude u domaćim trgovinama. Nadajmo se ipak da će jednog dana ta djela ugledati svjetlo i u našem prijevodu.¹⁴⁴

Osim navedene velike trojke autobiografa s Blascaoda i njihovih autobiografija, još je niz knjiga posvećen Otoku. Troje su već navedenih autora složili svatko još po jednu knjigu. **Tomás** je napisao **ALLAGAR NA HINISE / ISLAND CROSS TALK** (objavljena 1929. g.), **Muiris** je uspio dovršiti tek drugi dio planirane trilogije, knjigu **TWENTY YEARS A-FLOWERING** (koliko je meni poznato, zasad još uvijek neobjavljena), u kojoj je opisao vlastita policijska iskustva u Connamari, a **Peig** je izdiktirala i knjigu **MACHNAMH SEANMÁ / AN OLD WOMAN'S REFLECTIONS**. Njezin je sin **Micheál Ó Guithín**¹⁴⁵ napisao knjigu **A PITY YOUTH DOES NOT LAST**. **Robin** je **Flower** izdao putopisno djelo **THE WESTERN ISLAND**. (Godine je 1931.-32. objavio i članak **AN IRISH ISLAND: THE STORY OF THE BLASKETS**.) **George** je **Thomson** objavio dvije knjige o otocima: **ISLAND HOME: THE BLASKET HERITAGE** i **THE BLASKET THAT WAS: THE STORY OF A DESERTED VILLAGE**. **Nóra** je **Ní Shéaghdha** autorica knjige **THAR BEALACH ISTEACH**,¹⁴⁶ a Tomásova je snaha **Eilís Ní Shúilleabháin** u godinama propadanja Sela i Otoka prijatelju Georgeu Chambersu napisala niz pisama, koja su kasnije skupljena u knjigu **LETTERS FROM THE GREAT BLASKET**.¹⁴⁷ **Máire** je **Ní Ghuithín** svoje djelo naslovila **BEAN AN OILEÁIN**,¹⁴⁸ a Tomásov sin **Seán Ó Criomhthain** **LÁ DÁR SAOL**.¹⁴⁹ Pisali su i mnogi drugi Otočani: **Seán Uí Chearnaigh**, **Máire Ní Ghuithín**, **Seán Faeilí Ó Catháin**, **Seán Pheats Team Ó Cearnaigh**...

¹⁴³ **Ranko** je **Matasović** u pogovoru knjige **KOJE JE VRIJEME?**, str. 158, dobro uvidio osnovni problem s irskom književnošću u nas, zaključujući: „Stoga se paradoksalno može reći da irska proza neprevodiva jer je neprevođena.”

¹⁴⁴ Moja je ambicija da pokušam prevesti sve tri knjige. Nadam se da ću u tome uspijeti, kao i da će ti prijevodi nakon toga naći svoj put do čitatelja, ma kako malobrojni oni bili.

¹⁴⁵ Poznat i kao Maidhc File.

¹⁴⁶ Ir. “*Prelazeći preko ceste*”.

¹⁴⁷ Knjiga je napisana na engleskom jeziku. V. **IL CENTRO BLASKET. GUIDA ALLA MOSTRA**, 13.

¹⁴⁸ Ir. “*Otočka žena*”.

¹⁴⁹ Ir. “*Dan našeg života*”.

SUMMARY

AUTOBIOGRAPHIES FROM THE BLASKET ISLANDS

The main purpose of this paper is to introduce the Blasket literary phenomenon to the Croatian audience.

The first part deals with the Blaskets, their location and a brief history of their inhabitants. The notion of the *gaeltacht* is explained as well, together with an even briefer history and geography of the *gaeltachts* existing in Ireland today.

The next part begins with the visitors to the Island (the Great Blasket): famous scholars interested in learning the purest Irish available at the beginning of the 20th century. They have introduced the Islanders to literature and left them an incentive to write about their lives. Three of the major Blasket autobiographers are mentioned (Tomás Ó Criomhthain / Thomas O’Crohan, Muiris Ó Súilleabháin / Maurice O’Sullivan and Peig Sayers), their lives sketched and their books introduced.

In the final part there is a short analysis of the three major autobiographies (*An tOileanach / The Islandman*, *Fiche blian ag fás / Twenty Years a-Growing* and *Peig*), trying to establish some possible connections with the formal aspects of the Old Irish saga tradition on one hand, as well as with the possible influence of the style of the Bible on the other. At the end, some other significant books about the islands are mentioned.

I added a comprehensive list of books and texts that deal with the islands and their writers (not consulted while writing this text) and a short list of Internet sites where some information on the Blaskets could be found.

BIBLIOGRAFIJA:

- Tomás de Bhaldraithe:** ENGLISH-IRISH DICTIONARY (*An Gúm, Baile Átha Cliath, 1992.*)
- IL CENTRO BLASKET.** GUIDA ALLA MOSTRA (*Oifig na nOibreacha Poiblí, Baile Átha Cliath, 1994.*)
- Donch Ó Conchúir:** TREOIR. CORCA DHUIBHNE A MUINTIR AGUS A SÉADCHOMHARTHAÍ / GUIDE. CORCA DHUIBHNE ITS PEOPLES AND THEIR BUILDINGS, engleski prijevod **Bryana Mac Mahona** (*Cló Dhuibhne, Baile 'n Fhirtéaraigh – Trá Lí, 1977.*)
- Kim McCone:** THE EARLY IRISH VERB (*An Sagart, Maynooth, 1987.*)
- Micheál Ó Conghaile, Pádraic Breathnach, Dara Ó Conaola, Alan Titley:** KOJE JE VRIJEME? SUVREMENA IRSKA PRIPOVIJETKA, prijevod i pogovor **Ranka Matasovića** (*Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1997.*)
- Donnchadh Ó Corráin, Fidelma Maguire:** IRISH NAMES (*Lilliput Press, Dublin, 1990.*)
- Tomás Ó Criomhthain:** AN TOILEANACH (*Helicon Teoranta Bóthar Bhaile an Aird, Baile Uailcín–Baile Átha Cliath, 1980.*) s predgovorom **Pádraiga Ua Maoileoina**
- Thomas O’Crohan:** THE ISLANDMAN (*Oxford University Press, Oxford–New York*), prijevod i predgovor **Robina Flowera**
- Niall Ó Dónaill:** FOCLÓIR GAELIGE-BÉARLA (*An Gúm, Baile Átha Cliath, 1992.*)
- Pádraig Ua Maoileoin:** NA BLASCAODÁÍ / THE BLASKETS (*Oifig an tSoláthair / Oifig na nOibreacha Poiblí / Stationary Office, Baile Átha Cliath / Dublin, 1996.*)
- Ranko Matasović:** HARFA SA SJEVERA. IZ IRSKE KNJIŽEVNOSTI (*Antibarbarus, Zagreb, 1995.*)
- E. G. Quin** (ur.) DICTIONARY OF THE IRISH LANGUAGE BASED MAINLY ON OLD AND MIDDLE IRISH MATERIALS. COMPACT EDITION (*Royal Irish Academy, Dublin, 1990.*)
- Adrian Room:** DICTIONARY OF IRISH PLACE-NAMES (*Appletree Press, Belfast, 1994.*)
- Peig Sayers:** PEIG (*Comhlacht oideachais na hÉireann*), s uvodnom bilješkom **Seána Ó Súilleabháina**, te predgovorima **Mícheála Ó Guithína** i **Máire Ní Chinnéide**
- Peig Sayers:** PEIG (*Talbot Press, 1983*), prijevod i uvodna bilješka **Bryana MacMahona**, s predgovorom **Mícheála Ó Guithína**
- Muiris Ó Súilleabháin:** FICHE BLIAN AG FÁS (*An Sagart, Maigh Nuad, 1995.*) s predgovorima **Seoirsea Mac Thomasa** (*Georgea Thomsona*), samog **Muirisa Ó Súilleabháina** i **Pádraiga Ó Fiannachtae**
- Maurice O’Sullivan:** TWENTY YEARS A-GROWING (*Oxford University Press, Oxford–New York*), prijevod i predgovor **Moye Llewelyn Davies** i **Georgea Thomsona**, s uvodnom bilješkom **E. M. Forstera**
- Tracey Eileen Tomlinson** (ur.): LET’S GO THE BUDGET GUIDE TO BRITAIN & IRELAND 1994 (*Pan Macmillan, London, 1994.*)

O Otočju Blascaoid i tamošnjim spisateljima postoji bogata literatura koju nisam mogao svu nabaviti, a kamoli konzultirati. Ovdje dodatno navodim tek najvažnije naslove koji su meni poznati:

H. I. Bell: ROBIN ERNEST WILLIAM FLOWER 1881-1946

u: PROCEEDINGS OF THE BRITISH ACADEMY, 32 (19); str. 1-27

Daniel A. Binchy: TWO BLASKET AUTOBIOGRAPHIES

u: STUDIES 23 (prosinac 1934.); str. 545-60

Tom Biuso: THE EVACUATION OF THE GREAT BLASKET ISLAND

u: THE IRISH LITERARY SUPPLEMENT, *New York*, 3:1 (proljeće 1984.)

Tom Biuso: LOOKING INTO BLASKET ISLAND PHOTOGRAPHS

u: ÉIRE-IRELAND 19 NO. 4 (zima 1984.); str. 16-34

Máire Cruise O'Brien: AN TOILEÁNACH BY TOMÁS Ó CRIOMHTHAIN (1856-1937)

u: *John Jordan* (ur.): THE PLEASURES OF GAELIC LITERATURE (RTÉ / Mercier Press, 1977.); str. 25-38

M. Ní Chriagáin: WHAT WE SAW IN THE BLASKETS

u: THE IRISH PRESS (23. listopada 1931.); str. 6

N. Ó Ciosáin: THE BLASKET ISLAND LITERATURE

u: IRISH ECONOMIC AND SOCIAL HISTORY XX (1993.); str. 129-32

Seán Ó Coileáin (ur.): LETTERS FROM THE GREAT BLASKET (Mercier Press, 1978.)

Muiris Mac Conghail: THE BLASKETS: A KERRY ISLAND LIBRARY (Country House, 1987.)

Muiris Mac Conghail: DEATH OF AN ISLAND

u: COLOUR TRIBUNE (8. veljače 1987.); str. 5

Muiris Mac Conghail: ISLAND FUNERAL (Veritas, 2000.)

Patricia Coughlan: pismo PEIG SAYERS AND FEMINISM

među pismima uredništvu u: THE IRISH TIMES (14. travnja 1998.); str. 13

Seán Ó Criomhthain: LÁ DÁR SAOL

Sean O'Crohan: A DAY IN OUR LIFE (Oxford, 1993.)

Tomás Ó Criomhthain: ALLAGAR NA HÍNISE (1929.)

Thomas O'Crohan: ISLAND CROSS TALK

Tom O'Dea: ISLAND OF WRITERS

u: THE IRISH TIMES (14. studenog 1987.)

John Dew: THE CONTRIBUTION OF ENGLISH SCHOLARS

u: *Mícheál de Mórdha* (ur.): BLÁITHÍN: FLOWER (An Sagart, An Daingean, 1998.); str. 9-15

F. Drew: NEXT PARISH TO BOSTON: THE BLASKET ISLANDS AND THEIR LITERATURE

u: ÉIRE-IRELAND 3:1 (proljeće 1968.); str. 6-22

Tadhg Ó Dúshláine: ROBIN FLOWER: THE CREATIVE CATALOGUER

u: *Mícheál Ó Mórdha* (ur.): BLÁITHÍN: FLOWER (An Sagart, An Daingean, 1998.); str. 117-144

Tim Enright: GEORGE THOMSON: A MEMOIR

u: *George Thomson: ISLAND HOME: THE BLASKET HERITAGE* (Brandon Book Publishers, 1988.); str. 119-50

Pádraig Ó Fiannachta: AN TOILEÁNACH / THE ISLANDMAN, TOMÁS Ó CRIOMHTHAIN

u: ISLANDS AND AUTHORS 44-58

- Pádraig Ó Fiannachta: THE EXPANDING BLASKET LIBRARY**
u: IRISH LITERARY SUPPLEMENT 8: 1 (*proljeće 1989.*); str. 30
- Patrick Flower: MY FATHER**
u: *Mícheál de Mórdha* (ur.): **BLÁITHÍN: FLOWER** (*An Sagart, An Daingean, 1998.*); str. 23-43
- Robin Flower: THE WESTERN ISLAND** (*Clarendon Press, Oxford, 1944.*)
- Robin Flower: AN IRISH ISLAND: THE STORY OF THE BLASKETS**
u: TRANSACTIONS OF THE HONOURABLE SOCIETY OF CYMMRODORION (1931.-32.); str. 1-33
- John Wilson Foster: THE ISLANDMAN**
u: *Mícheál Ó Mórdha* (ur.): **BLÁITHÍN: FLOWER** (*An Sagart, An Daingean, 1998.*); str. 44-58
- John Wilson Foster: THE ISLANDMAN**
u: *John Wilson Foster: FICTIONS OF THE IRISH LITERARY REVIVAL* (*Syracuse University Press, 1987.*); str. 323-40
- John Mc Gahern: AN TOILEÁNACH**
u: THE IRISH REVIEW 6 (*proljeće 1989.*); str. 55-62
- John Mc Gahern: AN TOILEÁNACH**
u: CANADIAN JOURNAL OF IRISH STUDIES 13:1 (*lipanj 1987.*); str. 7-16
- Máire Ní Ghuithín: BEAN AN OILEÁIN**
- Mícheál Ó Guithín: A PITY YOUTH DOES NOT LAST** (*Oxford*)
- Cathal G. Ó Háinle: DEFORMATION OF HISTORY IN BLASKET AUTOBIOGRAPHIES**
u: *Janes Noonan* (ur.) **BIOGRAPHY AND AUTOBIOGRAPHY** (*Carleton University Press, Ottawa, 1993.*); str. 133-47
- Dick Hogan: A FEMINIST PEIG SAYERS CHAFED AT BEING A CHATTEL**
U: THE IRISH TIMES (31. ožujka 1998.); str. 2
- Danielle Jacquin: LES AUTOBIOGRAPHIES GAELIQUES: VOIX PERSONNELLE, VOIX COLLECTIVE, VOIX MYTHIQUE**
u: ÉTUDES IRLANDAISES (*proljeće 1998.*); str. 13-25
- J. V. Luce: HOMERIC QUALITIES IN THE LIFE AND LITERATURE OF THE GREAT BLASKET ISLAND**
u: GREECE AND ROME XV (1969.); str. 151-68
- Seán Ó Lúing: ROBIN FLOWER (1881-1946)**
u: STUDIES VOL. LXX NO. 228-9 (*ljeto/jesen 1981.*); str. 121-34
- Bryan MacMahon: FICHE BLIAIN AG FÁS: TWENTY YEARS A GROWING MAURICE O’SULLIVAN**
u: *Proinsias Ó Conluain* (ur.): ISLANDS AND AUTHORS (*RTÉ / Mercier Press, 1983.*); str. 72-82
- Thomas H. Mason: THE ISLANDS OF IRELAND** (*B. T. Batsford, London, 1936.*); str. 98-115
- Leslie Matson: MÉINÍ THE BLASKET NURSE** (*Mercier Press, Cork, 1996.*)
- Mícheál de Mórdha* (ur.): **BLÁITHÍN: FLOWER** (*An Sagart, An Daingean, 1998.*)
- Cole Moreton: HUNGRY FOR HOME : LEAVING THE BLASKETS: A JOURNEY FROM THE EDGE OF IRELAND** (*Penguin, 2001.*)
- Peig Sayers: MACHNAMH SEANMNÁ**
- Peig Sayers: AN OLD WOMAN’S REFLECTIONS** (*Oxford*)
- Nóra Ní Shéaghda: THAR BEALACH ISTEACH**

Éilis Ní Shúilleabháin

u: **Seán Ó Coileáin** (ur.): **LETTERS FROM THE GREAT BLASKET** (*Mercier Press, 1978.*)

Siobhán Ní Shúilleabháin: PEIG, PEIG SAYERS

u: **ISLANDS AND AUTHORS 20-32**

Patrick Sims-Williams: THE MEDIEVAL WORLD OF ROBIN FLOWER

u: **Mícheál Ó Mordha** (ur.): **BLÁITHÍN: FLOWER** (*An Sagart, An Daingean, 1998.*); str. 73-96.

Sjoestedt - Jonval: ÉTUDES CELTIQUES 2

Joan & Ray Stagles: THE BLASKET ISLANDS - NEXT PARISH AMERICA (*The O'Brien Press, 1980., dopunjeno izdanje 1998.*)

Ray Stagles: DAY VISITORS GUIDE TO THE GREAT BLASKET ISLAND (*O'Brien Press, 1982.*)

James Stewart: BOCCACCIO IN THE BLASKETS

u: **ZEITSCHRIFT FÜR CELTISCHE PHILOLOGIE 43** (*1989.*); str. 125-40

James Stewart: BOCCACCIO IN THE BLASKETS (*Officina Tipographica, 1988.*)

Seán Ó Súilleabháin: LITRÍOCHT CHORCA DHUIBHNE AGUS AN BÉALOIDEAS (sažetak na engleskom jeziku)

u: **ÉIRE-IRELAND 6:2** (*ljeto 1971.*); str. 66-8

Maurice O'Sullivan: TWENTY YEARS A-FLOWERING

George Thomson: ISLAND HOME: THE BLASKET HERITAGE (*Brandon Book Publishers, 1988.*)

George Thomson: THE BLASKET THAT WAS: THE STORY OF A DESERTED VILLAGE (*An Sagart, Maigh Nuad, 1982.*)

Padraig Tyers (ur.): **BLASKET MEMORIES: THE LIFE OF AN IRISH ISLAND COMMUNITY** (*Mercier Press, 1998.*)

Michael Viney: THE WILD ISLAND: THREE WEEKS ON INISICILEÁIN

u: **THE IRISH TIMES** (*13. rujna 1965.*)

Podatke je o otočju i njegovim piscima moguće naći i na nekim internet-stranicama:

Blasket Islands:

<http://homepage.eircom.net/~caoim1/oileain/blaskets.html>

Ireland's Dingle Peninsula – Blasket Islands

<http://www.dingle-peninsula.ie/blaskets.html>

Local Ireland. Local Kerry: The Blasket islands

<http://kerry.local.ie/blasketislandsthe/>

*članak objavljen u časopisu
Književna smotra XXXV, br. 128-129 (2-3),
Hrvatsko filološko društvo, Zagreb, 2003.*